

UPPSALA
UNIVERSITET

Stenhuggaren på Korpåsberget

Vilken bild förmedlas av stenhuggarens liv och arbete på
Korpåsberget?

Historiska institutionen

Uppsala universitet

Författare: Anna Andreasson ©

Handledare: Margaretha Mellberg

Höstterminen 2013

Kandidatuppsats

ABSTRACT

Stenhuggaren på Korpåsberget - What image is conveyed by the stone mason's life and work on Korpåsberget?

My essay aims to explore, "What image is conveyed by the stone mason's life and work on Korpåsberget". In my essay I have been working with respondent interviews to examine the purpose. I've been trying to get interviewees to talk freely, but have also had a number of indicative questions for support.

In order to process and understand the interviews, I also have a part in the essay aiming to provide background information to the stone industry in Bohuslän, an area along the westcoast in Sweden, and foremost in the area of Bovallstrand.

The text discusses the stone industry's development in the area, its development and the time until the stone industry at large was closed. As for the stone industry in Bovallstrand I have chosen to focus on the largest quarry in society, namely the Korpåsberget. The background text also briefly covers stonecutter's lives and work. As a methodological viewpoint, I used literature on qualitative interviews.

Then I will discuss a report on the content of each interview. I at the end of the work, I then go through interview responses and analyze them in relation to my questions and purpose. Based on the essay, other questions were raised which I have also responded to. The interviews have shown that the interviewees' attitude, commitment or lack of such, and their relationship to their father affects the interviews.

Keywords: Stone Industry, Bohuslän, Bovallstrand, Korpåsberget, Qualitative interview

Innehållsförteckning

ABSTRACT	2
1. Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Metod och material	2
1.3.1 Om intervjuerna	2
1.4 Avgränsningar	3
2. Tidigare forskning och litteratur	4
3. Metodisk utgångspunkt	5
3.1 "Symbolisk interaktionism"	5
3.2 Retrospektiva frågor	6
3.3 Materialbearbetning	6
4. Stenindustrin i Sverige	7
4.1 Bohusläns stenindustri	7
4.2 Om samhället Bovallstrand	12
4.2.1 Verksamheten i Bovallstrand – Korpåsberget	12
5. Undersökningen	15
5.1 Sammanställning av intervjuerna	15
5.1.1 Intervjuperson 1	15
5.1.2 Intervjuperson 2	16
5.1.3 Intervjuperson 3	18
5.1.4 Intervjuperson 4	21
5.1.5 Intervjuperson 5	22
6. Diskussion	24
6.1 Det fria berättandet	25
6.2 Talade man inte om sina fäders liv och arbete?	25
6.3 Vad man ser som viktigt för redogörelsen?	26
6.4 Vad man inte ser som viktigt för redogörelsen?	26
6.5 När började du och/eller din far arbeta? Vid vilken ålder och vad var motivet till yrkesvalet?	26
6.6 Yrkesstoltheten och friheten	26

6.7 Bilden av arbetet och Korpåsberget?	27
6.8 Lön och ekonomi	28
6.9 Bilden av stenhuggaren och dennes liv?	29
6.10 Vilken bild förmedlas av stenhuggarens liv och arbete på Korpåsberget?	30
7. Sammanfattning	31
8. Litteratur- och källförteckning.....	33
8.1 Litteratur och tryckta källor.....	33
8.2 Internet.....	33
9. Bilagor.....	34
9.1 Ledfrågorna	34

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Vid en promenad genom kustorten Bovallstrand i mellersta Bohuslän är det påtagligt hur stenindustrin där har förändrat landskapet. Ortens utsiktspunkt på Korpåsberget har fått behålla sin fasad mot havet för att inte förändra siluetten mot sjöfarare. Däremot har bergets andra sida tydliga spår och lämningar av det som varit en högst levande stenindustri som påverkat orten under decennier. Mitt intresse över livet och verkligheten i detta stenbrott kommer från att ha hört berättelser om hur min mormors far som var stenhuggare i berget snabbt fick springa uppför skraltiga stegar efter att han "tänt på" eller egna strövtåg i berget efter de lämningar som fanns kvar länge efter att stenindustrin lämnat området.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med min uppsats är att se närmare på:

"Vilken bild förmedlas av stenhuggarens liv och arbete på Korpåsberget?"

Ett antal ledfrågor har varit till min hjälp vid intervjuerna:

Berätta om ditt/din fars liv och arbete.

När började du/din far arbeta? Vid vilken ålder?

Motivet till yrkesvalet?

Beskriv arbetets art.

Lön och ekonomi?

Privatliv?

Barndom/ungdom?

Familj?

Vardagsvanor som lekar, ungdomsnöjen, matvanor, hem och bostad, relationer till omgivningen.

Anekdoter från arbetslivet?

1.3 Metod och material

Som metod har jag främst använt mig av intervjuer och det material som där framkommit. För att bättre kunna ta till mig intervjuerna och också kunna ha med viss basfakta i arbetet har jag använt mig av flera olika skrivna källor.

1.3.1 Om intervjuerna

Mitt urval av intervjupersoner har helt enkelt varit de personer som jag fått tag på och som gick med på att låta sig intervjuas. Det är således en blandning av kvoturval och snöbollsurval. Den typ av intervju som jag genomfört har varit respondentintervjuer. En respondentintervju innebär att personen som intervjuas har en direkt koppling till ämnet och själva varit delaktiga. Vilket jag tolkar här är fallet då de intervjuade haft en familjrelation till en stenhuggare eller själva varit verksamma som stenhuggare.

Personerna har alla haft en far som varit verksam i Korpåsberget. En person har dessutom själv arbetat i stenbrottet. Flera personer har haft både far och farfar och/eller morfar i stenbrottet. Jag har främst haft tillgång till sekundärkällor men även en primärkälla.

Det var väldigt svårt att få tag i personer att intervjua. Hembygdsföreningen hade svårt att hjälpa till och det var först genom en förfrågan via den sociala nätverkstjänsten, Facebook som jag fick tag på en person som kunde hjälpa till med namn. Dock var det några personer som jag inte lyckades få tag på, exempelvis personer som nyligen bytt boende till ålderdomshem eller personer vars adress inte längre stämde. Vidare var det också personer som jag tog kontakt med som själva uppgav att de inte var intresserade att träffas, oftast med motiveringen att de inte kan något om ämnet.

Trots mina förklaringar till mitt arbete var det några personer som hade svårt att förstå varför de skulle prata med mig. Hos vissa fanns ointresse och närmast irritation över att det finns ett intresse för deras släktingars liv. Andra personer ansåg att de inte kunde något om ämnet, men när vi pratade vidare så framkom att de kunde mer än vad de först själva trodde. Andra påpekade att man "förr" inte talade arbete med sin far. Intressant har varit att engagemanget kan beskrivas som mycket skiftande hos de personer jag talat med.

Kontakt med intervjupersonerna togs sedan via telefon eller personlig kontakt. Intervjun gjordes antingen i direkt anslutning eller vid ett bestämt tillfälle. Platsen för intervjuerna var både hemma hos personerna, i mitt hem och via telefon. Intervjuerna varade vardera cirka mellan 1-2h. Sammanlagt utförde jag fem intervjuer.

Jag försökte uppmuntra intervjupersonerna att fritt berätta om sina fäders liv eller deras eget med ledfrågorna som stöttning. Det var dock svårare sagt än gjort och ofta kände jag att det var svårt för flera att tala fritt om ämnet. Vill påpeka att jag i samband med att jag försökte få tag på personer att intervjua också kom i kontakt med många i samhället som hade åsikter eller kommentarer kring stenhuggarnas liv och verksamhet.

1.4 Avgränsningar

Den mest påtagliga avgränsningen är att jag valt ut ett specifikt stenbrott i orten Bovallstrand i Bohuslän.¹ Givetvis finns referenser och anknytningar till andra stenbrott då det varit svårt att behandla stenbrottet utan att förhålla sig till andra stenindustrier. Främst har anledningen varit att dels mina intervjupersoner har erfarenhet av andra stenbrott och dels att verksamheten i Korpåsberget självklart alltid påverkats av andra stenbrott på ett eller annat sätt.

Här vill jag också påpeka att fokus ligger på den tidsperiod som mina intervjupersoner kan berätta om, ett tidsspänn från ungefär 1910-talet och fram till att brottet stängdes år 1970. Dock tycker jag det är viktigt att försöka berätta om hela tidsperioden vad gäller verksamheten i Bovallstrand och även till viss del stenindustrins utveckling i Bohuslän. Detta eftersom intervjupersonernas tidsperiod tillhör ett sammanhang och det går inte att förhålla sig helt "fritt" till den period de berättar om, tidsperioden innan påverkar givetvis deras berättelser och upplevelser.

¹ Ofta omtalas orten även som "Bovall".

2. Tidigare forskning och litteratur

Mitt arbete syftar till att belysa främst ett specifikt stenbrott i Bovallstrand, nämligen det som var beläget i Korpåsberget. Stenbrottet är väldigt lite omnämnt i källor och orten som stenhuggarort finns även det ytterst lite publicerat om.

Forskningen vad gäller stenhuggarverksamheten i Bovallstrand är vad jag kan finna helt obefintlig. En text skriven av Oskar Hörmander behandlar Bovallstrands stenhuggare vid sekelskiftet.² Här är det dock oklart om det handlar om de stenhuggare som var verksamma i Korpåsberget och/eller om de rör andra stenbrott i Bovallstrand. Mycket i texten är dock information som säkerligen rört alla stenhuggare i Bovallstrand oavsett vilket brott de var verksamma vid. Tyvärr behandlar dock texten enbart tiden vid sekelskiftet. Texten är en artikel i en samlingstext om Bohuslän.³ Hörmander har använt sig av bland annat protokoll från fackföreningsmöten för att få information om stenhuggarnas verksamhet. Oskar Hörmander har enligt eftersökning på Internet skrivit en avhandling vid Göteborgs Universitet, "Schartuanismen och samhället: En studie i religiösa och politiska idémotsättningar 1890-1933 (1980)."⁴

I övrig är professor emeritus Lennart K Perssons verk om stenindustrins Bohuslän det främsta inom området.⁵ Hans bok, "Arbete, Politik, Arbetarrörelse – En studie av stenindustrins Bohuslän 1860-1910" är en gedigen text som behandlar området under den valda tidsperioden väldigt utförligt. Även här är det ett problem att hans text enbart behandlar stenindustrin fram till 1910. Inom området saknar jag forskning som berör perioden från 1910 fram till dess att stenindustrin i stort avvecklades i Bohuslän.

Bohusläns museum har i samarbete med Etnologiska institutionen vid Göteborgs universitet i slutet av 1970-talet sammanställt en rapport som heter, "Bohusläns samhälls-och näringsliv" där andra delen i rapporten handlar om "Stenindustrin". Rapporten ger en bred bild rörande stenindustrin i Bohuslän även om den specifikt inte går in på just Bovallstrand. Etnologerna Ulf Andersson och Mats Sjölin ligger främst bakom rapporten. I deras arbete har de bland annat använt sig av T Andersons undersökning "Sveriges Granitindustri" från 1909 och C A Kullgrens Enkas minnesskrift, artiklar från Bohusläns Hembygdsförbunds årskrift, bildmaterial och boken "Stenhuggarminnen" Rapporten påpekar att industridokumentationen i Sverige ofta varit försummad och speciellt saknas ett "vitt perspektiv" där allt som tillhör det kulturella arvet från en viss näringsgren tas med, såsom de sociala sidorna av ett yrke, familjemönster, hushållsekonomi, fritidsliv och så vidare.⁶

För komplettering av faktauppgifter främst efter 1910 använder jag mig också av, "Väst kustkrönikan" och texten, "Stenhuggarna kände granitens själsliv". Jag har tyvärr inte lyckats finna mer information om författarna Gösta Bäckström eller J Korhonen.⁷

² Oskar Hörmander, 1921-2002

³ Hörmander, Oskar, 'Bovallstrands stenhuggare vid sekelskiftet.', *Bohuslän.*, 1991 (13), s. 15-24, 1991

⁴ <http://libris.kb.se/hitlist?d=libris&q=H%C3%B6rmander,%20Oskar>

⁵ Persson, Lennart K., *Arbete, politik, arbetarrörelse: en studie av stenindustrins Bohuslän 1860-1910 = [Work, politics and the labour movement] : [a study of the quarrying industry in Bohuslän 1860-1910]*, Historiska inst., Univ. (distr.), Göteborg, 1984

Persson är fortfarande i viss utsträckning verksam vid Göteborgs Universitet.

⁶ *Bohusläns samhälls- och näringsliv. 2, Stenindustrin*, Bohusläns museum, Uddevalla, 1981

⁷ Bäckström, Gösta & Korhonen, Jorma, *Väst kustkrönika*, Tre böcker, Göteborg, 1987

Information om samhället Bovallstrand och dess historia har också hämtats genom hembygdsföreningens böcker, "Bovallstrand, Ett kustsamhälles liv i ord och bild" och "Bovallstrand 2, Ett kustsamhälle i ord och bild." Böckerna är skrivna av Sten Lidén och Bovallstrands hembygdsförening.⁸

Som hjälp för en metodisk utgångspunkt har jag använt mig av Jan Trosts bok, "Kvalitativa intervjuer". Trost är professor emeritus i sociologi och har varit verksam vid Uppsala universitet.⁹

3. Metodisk utgångspunkt

3.1 "Symbolisk interaktionism"

Jan Trost skriver i sin bok, "Kvalitativa intervjuer", hur man kan arbeta med intervjuer. Trosts utgångspunkt är vad han vill kalla "symbolisk interaktionism". I hans bok har han valt ut några "hörnstenar" för att visa hur dessa kan bidra till intervjuarbetet: "*definitionen av situationer*, att all interaktion är *social*, att vi interagerar med hjälp av *symboler*, att människan är *aktiv*, och att vi handlar, betar oss samt befinner oss i *nuet*."¹⁰

Definitionen av situationen innebär att, när människor definierar eller uppfattar en situation som verklig så är den även verklig i sina följder. Det innebär att det en människa varseblir inte bara är hennes verklighet utan att det också styr hennes handlingar. Trost tar upp hur definitionen av situationen aktivt kan användas vid forskning om livshistorier. Att det är skillnad hur man ställer sina frågor till intervjupersonerna och att man bör undvika att få personen att följa ett linjärt berättarmönster och istället få personen att så fritt som möjligt berätta.¹¹

Trost påpekar också att hela situationen som vi befinner oss i påverkar intervjun, var vi sitter, hur vi mår, i vilken grupp vi är. Han nämner också ett exempel på att alla människor har ett slags "kollektiv enighet" om vad en familj är, samtidigt som när de skall redogöra för deras egen familj så är uppfattningarna väldigt varierande om vilka som tillhör familjen. "Familj" som term menar Trost har en betydelse som vi alla förstår men för oss också en viss individuell betydelse.¹²

Trost menar att en människas beteende endast kan ses i förhållande till hela dess sammanhang. Sammanhang menar han här är situationen såsom den existerar för personen i fråga samt med några kontrollerbara objektiva termer. Personen definierar hela situationen både medvetet och omedvetet och handlar i relation till denna definition och till den omedvetna tolkningen av det definierade. Ett annat sätt att formulera sig på menar Trost är exemplet med *Thomas teorem* och att människor agerar på ett slags "om...så..."-sätt. Att vi tänker att om jag gör så eller så i en viss situation så kommer den andra personen göra så. Nästa hörnsten är "Social interaktion" och det innebär att vi

⁸ Lidén, Sten (red.), *Bovallstrand: ett kustsamhälles liv i ord och bild*, [Bovallstrands hembygdsfören.], [Bovallstrand], 1990

Alexandersson, Bruno & Karlsson, Sigvard (red.) (2005). *Bovallstrand 2: ett kustsamhälle ord och bild*. [Bovallstrand]: [Bovallstrands hembygdsfören.]

⁹ Trost, Jan, *Kvalitativa intervjuer*, 4., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010

¹⁰ Trost, 2010 s. 11-12

¹¹ Trost, 2010 s. 12-13

¹² Trost, 2010 s. 14-15

inte endast samtalar med munnen utan med hela kroppen, Trost menar att vi alltid utövar en social interaktion.¹³

”Symboler” har Trost som nästa hörnsten. En symbol är ett ljudord som har mening, de måste dock ha samma betydelse för oss som för andra omkring oss. Symbol är då ett ord som har samma mening för flera människor. Ett ords betydelse är också kopplat till definitionen av situationen.¹⁴

Den fjärde hörnstenen hänger ihop med att vi människor är aktiva. Det han väljer att kalla symbolisk interaktionism menar att vi människor ständigt är föränderliga. Vi har inte egenskaper som är stabila. Enligt teorin borde substantiv som intelligens istället vara ett verb, ”intelligensa”. En person kan istället för att vara intelligent bete sig olika intelligent i olika situationer beroende på det gamla, i relation till nya. John Dewey menar även att ”intelligensa” är en *social process*, det språk, de symboler vi använder när vi är aktiva menar Dewey är ”inlärda företeelser” och därigenom också sociala.¹⁵ Trost tar också upp hur Carl J. Couch menar att vi bör se vad människor gör, säger, vad de inte gör eller säger. För om vi vill veta något om vad de tycker, känner eller vilka erfarenheter de har så kan vi få reda på det genom att just se till deras beteende, aktiviteter, vad de säger och hur de säger det.¹⁶

Den sista hörnstenen som Trost går igenom handlar om att vi lever i nuet och vi bestämmer situationer i nuet, vi samspelar med våra symboler i nuet. På så sätt är vi alla i en process som också oupphörligen förändras. Vi kan inte menar Trost, ”se på något som givet annat än för stunden”. Inom Trosts symboliska interaktionism tror man inte att människan glömmet något. Dessutom tror man att ”det glömda” ständigt finns med oss i vår pågående process. Detta innebär att människans sätt att vara är resultatet av hela hennes liv, från barndom till att integrera alla hennes upplevelser och hennes erfarenheter.¹⁷

3.2 Retrospektiva frågor

Enligt Trost svarar inte retrospektiva frågor på hur det *var* vid en viss tidpunkt utan istället hur den intervjuade *nu* ser på hur det var då. Trost menar att också faktorer som glömska, omtolkningar och förenklingar är något att tänka på och inte bara gäller detta inom ”känsliga” frågor. Vidare påpekar Trost att undersökningar visar på att vad en person gjort ofta vid ett tillfälle inte stämmer väl överens med hur en person senare ser på detta beteende.¹⁸

3.3 Materialbearbetning

Trost påpekar vikten av att man vid en bearbetning av intervjumaterialet inte försöker övertolka ens material. Syftet är inte att bedöma intervjuerna som logiska eller ologiska. Om intervjusvar upplevs som motsägelsefullt bör man fundera över hur det förfaller sig för personen man intervjuat. Trost nämner att detta är särskilt viktigt vid retrospektiva frågor.¹⁹

¹³ Trost, 2010 s. 16

¹⁴ Trost, 2010 s. 17

¹⁵ Trost, 2010 s. 18-19

¹⁶ Trost, 2010 s. 22

¹⁷ Trost, 2010 s. 22-23

¹⁸ Trost, 2010 s. 99

¹⁹ Trost, 2010 s. 152-153

Det huvudsakliga sättet att bearbeta materialet är enligt Trost att först insamla data, sedan analysera och därefter tolka det som man fann intressant av det som man fått fram vid analysen. Därefter måste man visa att det man fann som intressant är intressant.²⁰

4. Stenindustrin i Sverige

I Sverige har sedan medeltiden stenarter såsom sand- och kalksten brutits på ett närmast industrialiserat sätt, granit och marmor har också använts tidigt. Det var först som byggmaterial till gotländska kyrkbyggen som stenen användes. I landet finns flera bergarter som genom historien exporteras ut ur Sverige. Det som vi kallar den ”moderna stenindustrin” uppkom i Sverige vid mitten av 1800-talet. Viktigaste bergarten blev graniten som bröts framförallt i kustområdena. Anledningen till detta uppges vara att Sverige under denna tid inte hade ett fungerande järnvägsnät och att vägarna inte tålde tunga stentransporter. Vid kusterna fanns graniten synlig, den var dessutom av väldigt hög kvalitet. I Blekinge kom stenindustrin att på 1850-talet nå sin snabbaste expansion. Vid samma tid påbörjades även stembrytandet i Halland. Andra tidigare områden i Sverige, vad gäller stembrytning, kom att bli nordöstra Småland, norra Skåne, områden i Stockholm och enstaka orter i inlandet där sten bröts till olika ändamål.²¹

4.1 Bohusläns stenindustri

4.1.1 Industrins uppgång och fall

I boken ”Väst kustkrönika”, förekommer en text, ”Stenhuggarna kände granitens själsliv” som behandlar den bohusländska stenindustrin från dess start till dess att industrin avvecklades. Rapporten om stenindustrin påpekar att i Bohuslän har verksamheten haft stora omväxlingar, både högkonjunktur och krisår.²² Lennart K Persson tar i sin bok, ”Arbete, Politik, Arbetarrörelse – En studie av stenindustrins Bohuslän 1860-1910” också upp utvecklingen till den svenska stenindustrin. Persson går igenom hela Bohuslän och delar upp landskapet i mellersta respektive norra Bohuslän. Mellersta räknar han från Lysekil i söder upp till och med Bovallstrand i norr. Jag har valt att fokusera på hans redogörelse för mellersta Bohuslän.

Persson nämner att den första kustort i Sverige där granitbrytningen började var på Malmö år 1842. Nils Ericson²³ och Carl August Kullgren²⁴ startade ett samarbete med syfte att bryta sten till olika byggnationer i Sverige.²⁵ Till skillnad från stenindustrin i Blekinge gick utvecklingen i Bohuslän desto långsammare. Stembrytningen började på 1850-1860 talet i mycket liten utsträckning breda ut sig. År 1864 startade en firma från Göteborg att hugga kaj- och byggnadssten i Hunnebostrand. Under 1870-talet utvecklade C A Kullgren sin verksamhet till att inneha Sveriges första ångdrivna sliperi och polerverk. Stenen som producerades var framförallt stor- och finsten. Stenindustrin var dock fortfarande liten i sin omfattning.²⁶

²⁰ Trost, 2010 s. 155

²¹ Persson, 1984 s. 31-33

²² Stenindustrin, 1981 s. 2

²³ Svensk ingenjör (1802-1870), känd för sina kanal- och järnvägskonstruktioner.

²⁴ Köpman och redare från Uddevalla (1793-1851).

²⁵ Persson, 1984 s. 32

²⁶ Persson, 1984 s. 43-44

Stenarbetarna kom främst från den egna befolkningen. Det kunde också röra sig om arbetslösa från södra delarna av Sverige som reste till Bohuslän för att arbeta.²⁷ Det kom även kunniga stenhuggare från Blekinge för att bidra med sin expertis.²⁸ De tillresta stenhuggarna hyrde ofta in sig hos de bofasta i samhället.²⁹

Först under 1880-talet då efterfrågan på gatsten hade ökat fick verksamheten upp hastigheten. Anledningen som Persson tar upp uppges vara ökad urbanisering både i Sverige som runt om i Europa.³⁰ I hela Bohuslän expanderade stenindustrin kraftigt under slutet av 1880-talet. Fler orter öppnade stenbrott och mer sten bröts. Det fanns också enstaka "självständiga arbetarproducenter".

Gatsten var det huvudsakliga produktionsområdet. Ungefär 1500 personer var verksamma inom näringen i Bohuslän, dock kunde det variera lite beroende på årstid. Under 1890-talet expanderade verksamheten ytterligare inom de områden där stenindustrin hade verksamhet. Fler företagare startade brott och flertalet berg i Bohusläns kustområden var tingade på ett eller annat sätt. Storbrott anlades och C A Kullgren var först med att börja använda sig av vissa "mekaniska hjälpmedel". I landskapet var nu cirka 4000 personer aktiva. Trots storbrotten utfördes mest arbeten i småbrott, de flesta med endast ett fåtal arbetare.³¹ I Bohuslän exporterades främst stenen, uppskattningsvis så mycket som tre fjärdedelar såldes till utlandet.³²

Runt år 1900 var det många jordbrukare och daglönare som fick sin största del av årsinkomsten från stenindustrin. I Kungshamnksområdet var det många före detta fiskare som sedan 1898 arbetade med gatstenschuggning. Landshövdingen vid tiden 1896-1900 uppgav att stenavverkningen skedde utan ordning eller plan dock fanns undantag och ett av dessa var C A Kullgrens Enka.³³

När järnvägen byggdes genom Bohuslän under 1900-talets första decennium kunde transportererna förbättras för industrin.³⁴ Under första årtiondet på 1900-talet mattades utvecklingen i hela Bohuslän. C A Kullgren kom att utvecklas till det största företaget med ett värde år 1910 på 1,2 miljoner och med närmast 700 arbetare. Ett tjugotal storbrott fanns vid tiden verksamma i mellersta Bohuslän. Trots det sysselsattes flest arbetare av småbrotten. Gatsten var fortfarande dominerande. I hela Bohuslän var vid år 1910 cirka 6000 personer verksamma inom industrin. Verksamheten utökades i några områden och fler företag blev till skillnad från tidigare nu svenskägda.³⁵ År 1914 producerade Bohuslän två tredjedelar av Sveriges produktionsvärde av granit.³⁶

Vid första världskrigets utbrott spärrades all stenexport och för att inte stenindustrin helt skulle gå under så gav Sverige stöd till städer och kommuner som köpte kant- och gatsten. Allt med syfte att få landet till att starta byggnationer.³⁷ Under slutet av 1915 ledde massarbetslösheten bland stenhuggarna till fattigdom och svält. Hjälparbete organiserade och många kom att få

²⁷ Väst kustkrönika, 1987 s. 181

²⁸ Stenindustrin, 1981 s. 4

²⁹ Stenindustrin, 1981 s. 29

³⁰ Persson, 1984 s. 33

³¹ Persson, 1984 s. 94-95

³² Persson, 1984 s. 35

³³ Persson, 1984 s. 50

³⁴ Stenindustrin, 1981 s. 7

³⁵ Persson, 1984 s. 50

³⁶ Stenindustrin, 1981 s. 7

³⁷ Väst kustkrönika, 1987 s. 181

inkomstmöjligheter genom statliga lösningar. År 1926 kom att bli ett strejkår eftersom arbetsgivarna krävde att stenhuggarna skulle sänka sina löner, vilket ledde till ett halvårsstrejkande för 6000 arbetare.³⁸ Efter kriget ökades dock stenproduktionen och 1929 kom att bli ett rekordår med så många som 12 000 verksamma inom industrin. Därefter möttes stenen av konkurrens av cement och asfalt och ett årtionde av depression som påverkade affärerna. Hitlers beställningar till hans ”tusenåriga rike”, återkallades och efter andra världskriget hade stenindustrins betydelse minskat kraftigt.³⁹

1950-talet innebar också försök till blockbrytning med jetbränning.⁴⁰ Kantstensefterfrågan fortsatte öka men det blev färre och färre stenhuggare. Kullgrens Enka kom att dominera marknaden helt i och med uppköpningar. År 1956 hade produktionen av gatsten sjunkit till en sjättedel.⁴¹ Ändå fanns ett ökade stenbehov som ledde till att en stenarbetarskola startades på 1960-talet i Bohus-Malmön. Få sökte dock och behovet av fler stenhuggare fick tillgodoses genom värvningar utomlands. Framst portugiser sökte sig hit, exempelvis till Bohus-Malmön. Företagen försökte minska behovet av arbetare genom att ta in fler maskiner, dessa maskiner fungerade dock lika dåligt som de maskiner som under 1900-talets början hade tagits i bruk. Fram till 1960-talets slut var behovet efter kantsten stort. När kantstenen av cement infördes rasade intresset för granit och 1971 lades större delen av Rixö ner och därefter följde andra företag. Fram till 1977 hade Kullgrens Enka verksamhet i Krokstrand och när den lades ner följde Bohus-Malmön och ytterligare företag.⁴²

4.1.2 Stenhuggarens arbete och privatliv

Både stenhuggare och fiskare

Ofta kunde stenarbetet kombineras med andra näringar, ”Då sillfiske pågår och förtjänsten därav är stor, brukar en hel del stenhuggare ge sig på sillfiske, helst detta pågår under årstider, då arbetet i berget är mindre givande.”⁴³ Framst gällde detta befolkning från orten som kombinerade olika yrken periodvis. Inte alla ungdomar som prövade på yrken kunde lära sig tillräckligt för att sedan försörja sig som stenhuggare. Samtidigt kunde de familjefäder som arbetade som stenhuggare till skillnad från jordbrukarna få in rena pengar och på så sätt få ett större välstånd än de som arbetade som dagsverkare i stenindustrin.⁴⁴

Arbetsmiljö

Arbetet påpekas ofta varit farligt och tungt.⁴⁵ Silikos är den mest kända yrkesskadan som drabbade stenhuggarna. Andra skador som deformation, värk, reumatiska sjukdomar, magsår, ögonskador, klämskador och utslagna tänder var vanligt förekommande sjukdomar och olyckstillbud. Givetvis var utomhusmiljön den vanligaste arbetsmiljön för stenhuggaren. Tak och arbetsskjul togs tidigt i bruk för att skydda arbetaren, dessa fick sedan tas bort i och med silikofaran. Arbetstiden kunde under slutet av 1800-talet börja kring tre – fyra tiden på morgonen till långt in på kvällen. Rasterna var kafferast, middagsrast och kafferast på eftermiddagen.

³⁸ Stenindustrin, 1981 s. 9

³⁹ Västskultkrönika, 1987 s. 181-182

⁴⁰ Stenindustrin, 1981 s. 10

⁴¹ Västskultkrönika, 1987 s. 182

⁴² Stenindustrin, 1981 s. 11-12, Västskultkrönika, 1987 s. 182

⁴³ Stenindustrin, 1981 s. 19 (Norrvikens kronofogdekontor 1896-1900)

⁴⁴ Stenindustrin, 1981 s. 19, 22

⁴⁵ Västskultkrönika, 1987 s. 181

Under 1910-talet hade arbetstiderna minskat till ungefär från sju på morgonen till sju på kvällen. Då var rasterna en frukostrast, en timmes middagsrast och ytterligare 30 min för kafferast. Det fanns tydliga regler som styrde över arbetstiden.⁴⁶ Det nämns att barnarbete ej var ovanligt fram till 1920-talet, pappor tog med sig sina söner. De fick lära sig enklare sysslor och när de kom uppemot tolvårsåldern fick de hugga gatsten.⁴⁷

Teknik

Länge var enbart handverktyg redskapen för en stenhuggare, Först hackor som sedan på 1890-talet ofta ersattes av mejsel och slägga. Under 1900-talet kom också remmaren som kunde styra riktningen i stenblocken. Mekaniseringen ökade sedan med storbrottens intågande, de största stenbrotten fick ångdrivna kranar.⁴⁸ År 1904 lyckades Halmstads Stenhuggeri få ensamrätt på en tysk stenklyvningsmaskin. För att kunna utnyttja införd teknik i Bohuslän grundade de då ett nytt bolag 1905, "Skandinaviska Granitaktiebolaget" som då övertog alla anläggningarna för Halmstads Stenhuggeri.⁴⁹ Stenindustrin hade låg nivå av mekaniseringsgrad men höga krav på hantverksmässig skicklighet. Det var först under andra världskriget som stenanläggningar tog karaktär av fabriker där graniten börjades sågas.⁵⁰ Tryckluften kom under 1930-talet och 1960-talet blev årtiondet då jetbränningen togs i bruk.⁵¹

Fackföreningsorganiseringen och Kooperation

Många stenhuggarfamiljer uppges haft fattigt och ibland svårt att ha råd med mat, konflikter fanns mellan privata livsmedelshandlare och stenhuggarfamiljer. Något som också blev en anledning till att den moderna kooperativa rörelsen uppkom i slutet av 1890-talet. Fackföreningarna växte fram i Bohuslän under 1890-talen och genom att använda sig av strejk som vapen kunde de ofta nå gott resultat.⁵²

Stenhuggarna uppges ofta varit väldigt politiskt radikala att det företrädde en socialism och facklig organisering. Detta anses ha att göra med att de ofta drabbades av ekonomiska kriser och levde under osäkra förhållanden. Låga löner präglade yrket långt in på 1900-talet. Utifrån dessa omständigheter anses det varit logiskt att stenhuggarna valde en ideologi som talade om hur konjunktursvängningar kunde hindras och att arbetarna själva kunde bestämma över produktionen. De först generationerna av stenhuggare var mer av en homogen grupp med dessa tankar. Storbrotten hade oftast mer "röda" arbetare och småbrotten bestod oftare av orsbfolkningen med mer politiskt konservativa åsikter.⁵³ Vidare påstås det i Västkrönikan att "Stenhuggarna visste att de sålde sig billigt. Agitationen inom leden var stark." Det förväntades att de skulle arbeta under bättre förhållanden, med rättvisa löner, olycksfallförsäkring, reglerade arbetstider och förbättrad arbetsmiljö. Ett svenskt stenhuggarförbund bildades 1896 och i Bohuslän anslöt sig nybildade

⁴⁶ Stenindustrin, 1981 s. 23-24)

⁴⁷ Stenindustrin, 1981 s. 29, Västkrönikan, 1987 s. 181

⁴⁸ Stenindustrin, 1981 s. 23

⁴⁹ Stenindustrin, 1981 s. 7

⁵⁰ Stenindustrin, 1981 s. 5

⁵¹ Stenindustrin, 1981 s. 23

⁵² Stenindustrin, 1981 s. 6-7, 23,32

⁵³ Stenindustrin, 1981 s. 41,42,43

fackföreningar. Två konkurrerande fackförbund fanns år 1910, socialdemokraterna och syndikalisterna.⁵⁴

Stenhuggarkultur, yrkesstolthet, frihet och relation till samhället

Det påstås att en speciell stenhuggarkultur rådde, många stenhuggare var inflyttade och bland dessa nämns en hög flyttningsbenägenhet. Stenhuggarna ansågs ofta av lokalbefolkningen vara mer intresserad av sprit, spel, slagsmål och att strejka. Stenhuggarna menade man var inte religiösa. De fokuserade på kollektivet, kamratskap, hade ofta en socialistisk eller radikal inställning. Bland ortsbefolkningen var ofta schartauanismen påtaglig och de präglades av en bofasthet. Många stenhuggare brukade mycket alkohol, dels för att det var många ungarlar, bristande fritidsutbud och en hård miljö. Motsättningar mellan stenhuggare och ortsbefolkningen var något som mer och mer försvann i och med att stenhuggarna skaffade familj och blev bofasta.

Som fritidssysselsättning uppges stenhuggarna ha ägnat sig åt föreningsliv såsom fackföreningsrörelsen, arbetarrörelsen eller nykterhetsrörelsen. Givetvis sport, bio, dans, bad, kortspel men även fiske var en vanlig sysselsättning om inte annat för att få bättre hushållskassa. Den bohusländska miljön formade också ett naturintresse hos många. Intåget av radio och tv påverkade givetvis fritidssysselsättningen. Kortspelandet som för många var ett intresse fram till slutet av 1940-talet ledde också till ekonomisk misär för de som spelade bort sina pengar⁵⁵

Stenhuggarna ansågs ha stor yrkesstolthet. Yrket menade man krävde många år av övning för att kunna bli en duktig yrkesman och det var viktigt att ha känsla för bergets egenskaper. Många skildringar av stenhuggaryrket betonar "frihet" som en viktig faktor. Vad som menas med denna frihet var att stenhuggarna kunde ofta själva påverka sina arbetstider och under högkonjunkturer var de också enkelt att byta arbetsplats. Vissa menade att stenhuggarna var friare än andra vad gällde att tänka och tycka fritt. Även om stenhuggaryrket har en tradition av kollektivt agerande menade många stenhuggare att det fanns en självständighet till kollektiven och alltid ett fritt val. Samtidigt menade många att de som stenhuggare tillhörde ett tydligt kollektiv. Yrket räknades ofta som en blandning av hantverksyrke och industriyrke. Friheten ställs mot det hårda, strävsamma livet där lönen var dålig och arbetet slitsamt och tungt.⁵⁶

Hur påverkade stenhuggarepoken Bohuslän?

Granitindustrin fick sin främsta betydelse i områden som tidigare varit fiske- eller jordbruksområden. Mark som man innan sett som värdelös kunde nu brukas. Stenindustrin fick stora effekter i Bohuslän, nya arbets- och inkomstmöjligheter. På många ställen ledde inflyttningen att den sociala och kulturella miljön påverkades. Stenindustrin påverkade det lokala näringslivet olika mycket i de skilda områdena, exempelvis för Malmön och Hunnebostrand pågick stenindustrin i stor utsträckning och under lång tid.⁵⁷

Ett citat från Västskustkrönikan, från "Sveriges granitindustri 1909" påpekar stenindustrins betydelse. "I den efterblivenhet, som utmärkte Bohuslän långt fram under sistförflutna århundraden har

⁵⁴ Västskustkrönika, 1987 s. 181

⁵⁵ Stenindustrin, 1981 s. 37, 39, 38

⁵⁶ Stenindustrin, 1981 s. 26-27

⁵⁷ Stenindustrin, 1981 s. 17-18

granitindustrin gripit in, brutit bygd där förut obygd rådde, skaffat tiotusentals människor ordentlig bärning och medfört välstånd för stora delar av länet där förut ekonomiska svårigheter härskade.”⁵⁸

4.2 Om samhället Bovallstrand

Redan så tidigt som på 1580-talet nämns byn Bovallstrand i samband med en sillperiod.⁵⁹ Fisket var länge en förutsättning för befolkningens överlevande och fattigdomen blev svår de perioder då sillen inte gick till. Mellan perioden 1840-1880 expanderar orten kraftig på grund av storsjöfisket och fraktfartens utveckling.⁶⁰ Stenbrytningen i samhället startade på 1890-talet och försiggick fram till år 1970. Under tidigt 1900-talet lyckades också orten att bli ett betydande resmål för badgäster, främst genom byggnation av badhotell och anläggandet av badholmarna. Orten har idag cirka 470 invånare och på sommarhalvåret en betydligt större befolkning på grund av tillresta sommargäster.

4.2.1 Verksamheten i Bovallstrand – Korpåsberget

Industrins uppgång och fall i Bovallstrand

När sillen under slutet av 1800-talet istället gick till havs fick många Bovallstrandsbor det svårt ekonomiskt. Samtidigt i Europa fanns ett behov efter sten till vägar och byggnationer. I Bovallstrand kom stenindustrin att på så sätt erbjuda arbetstillfällen både för fiskare och för stenhuggare som flyttat till orten. Under 1890-talet hade Bovall 464 personer medan det år 1900 fanns 641 boende i samhället. Stenbrotten växte fram på flera ställen i Bovallstrand. Ett tidigt brott 1890-1895 låg på norrsidan av St. Gullviksberget. Detta brott flyttade redan 1896 till västra sidan av Lilla Gullviksberget. Sten bröts även i stor utsträckning på Kö ö. Båda dessa brott ägdes av stenhuggerifriman H.L. Liepe i Göteborg. År 1900 var 35 personer verksamma på Kö ö och 50 vid Gullviksberget. Brott låg även vid Röddhammar, Lagarn, berget vid kyrkogården, Aspholmen och Gräsnäsbergen. Även småbrott på 2-3 personer fanns också. Det största och mest betydande stenbrottet kom dock att bli på östsidan av Korpåsberget.⁶¹ Stenhuggarna som först blev verksamma i Bovall kom oftast från landsbygden runt omkring. Även om det givetvis kom stenhuggare längre ifrån som exempelvis Blekinge och Småland, de sistnämnda var ofta flyttningsbenägna.⁶²

Storbrottet på Korpåsberget togs över 1910 av Kullgrens Enka.⁶³ Främst producerades råblock som levererades till Nordamerika.⁶⁴ Under första världskriget krisade även stenindustrin i Bovall. Stenbrotten som fanns på Gullvik, Kö ö, Stensnäs och Langarn kom aldrig ur krisen och det enda större stenhuggeriet som blev kvar var Korpåsberget. Just Korpåsbergets granit var speciellt grovkornig röd granit som innebar att den blev väldigt eftertraktad som byggnadssten.⁶⁵

1920-talet innebar en återhämtning för stenindustrin. Stenindustrin gav givetvis inte bara jobb till stenhuggare utan flera andra yrkesgrupper fick arbete.⁶⁶ År 1922 fanns 25 stenhuggare i samhället medan fiskarna var 105, 1930 hade stenhuggarna växt till 87 medan fiskarna var 95. Under 1930-

⁵⁸ Västskultkrönika, 1987 s. 182 ("Sveriges Granitindustri som Västra Sveriges Gatstensindustriidkarförbund tryckte 1909)

⁵⁹ Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 23

⁶⁰ Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 35

⁶¹ Lidén, 1990 s. 63 Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 58

⁶² Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 60

⁶³ Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 58

⁶⁴ Lidén, 1990 s. 69

⁶⁵ Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 61

⁶⁶ Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 84

talets krisår överlevde Korpåsberget tack vare olika sorters av beredskapsarbete som förbättrade vägnätet i Bovall.⁶⁷

Byggnadsstentillverkningen hade under 1950-talet bekymmer vad gäller konkurrens från utländska företag på exportmarknaden. Under denna period förädlade stenbrotten då råvaror från andra brott i Sverige och Norge. Få nyanställningar gjordes och medelåldern var hög. Så småningom kom asfalten och betongen att göra att Korpåsbergets verksamhet lades ner 1970.⁶⁸

4.2.2 Stenhuggarens arbete och privatliv i Bovallstrand

Relationen mellan stenhuggare och fiskare

”Bovallstrand är unikt. Här har fisket och stenindustrin levt sida vid sida och sakta men säkert också dött ut sida vid sida.”⁶⁹ I Bovallstrand har relationen mellan fiskare och stenhuggare undersökts. Fiskarna och stenhuggarna träffades egentligen aldrig under arbetstid däremot möttes de på fritiden. En fiskare nämner om stenhuggarna, ”Det var sällan någon stenarbetare som frågade vad som hänt under veckan. De pratade mest sten, vilket bolag som hade bäst sten osv, och politik. Vi pratade om fisket, men aldrig någon politik.”⁷⁰ Stenhuggarna uppges ha varit ”politiskt radikala”, fackligt anslutna och uppgavs som väldigt främmande i förhållande till fiskarnas struktur. Till en början såg fiskarna på stenhuggarna med misstänksamhet och höll även avstånd till dem. Fiskarna var organiserade i ”producentkooperativ” medan stenhuggarna var i ”konsumentkooperativ”.⁷¹ Likt övriga Bohuslän kunde dock stenhuggarna under dåliga perioder gå till fisket och på samma sätt kunde fiskarna vända sig till stenhuggeriet. Stenhuggarna i Bovall hade ett eget vadlag, ”Borrarne”.⁷²

Fackföreningsorganiseringen och Kooperation

År 1889 bildades Svenska stenindustriarbetarförbundets avdelning 93 i Bovallstrand. De fackligt anslutna ville förbättra sina löner och arbetsvillkor, många ville även påverka sitt samhälle i en socialistisk riktning.⁷³ Oskar Hörmanders text om Bovallstrands stenhuggare tar upp hur stenhuggarna var en ”en grupp att räkna med” vid sekelskiftet 1900. Trots så många som 78 medlemmar i föreningar var sällan fler än 20 närvarande under deras möten. Ett citat från september 1901 visar på problematiken, ”På grund af att både sekreteraren och vice sekreteraren börjat fiska, så valdes till sekreterare Carl Johansson.” Fackföreningen hade svårigheter att få lokal, istället lät enskilda medlemmar föreningen hyra rum i den egna bostaden. Hade föreningens ekonomi varit bättre hade de säkerligen valt att uppföra ett eget Folkets hus.⁷⁴

Vid sekelskiftet var lönerna låga för allt industriarbete även stenarbete. Enligt protokoll hade en daglönare i stenbrotten⁷⁵ i januari 1901 en lön på 50 öre om dagen för huggningsarbetet och 60 öre för lastningsarbetet. De som arbetade som finhuggare fick mer, men troligen inte mer än två kronor om dagen. För många var fackavgifterna en betydande avgift med inträdes- och månadsavgift som gjorde att många höll sig ifrån föreningen och de flesta hade troligen svårt att betala till och från.

⁶⁷ Lidén, 1990 s. 80

⁶⁸ Stenindustrin, 1981 s. 10

⁶⁹ Lidén, 1990 s. 80 (Sjölin, artikel i Bohusläningen (18.5.77)

⁷⁰ Stenindustrin, 1981 s. 36 (Sjölin 1978)

⁷¹ Lidén, 1990 s. 63

⁷² Lidén, 1990 s. 80

⁷³ Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 60

⁷⁴ Hörmander, 1991 s. 15-16

⁷⁵ Oklart om Korpåsberget åsyftas eller något av de andra brotten.

Samtidigt så hjälpte föreningen arbetare i andra delar av landet, ständigt fanns arbetare i Sverige som strejkade eller var lockoutade. Livet som stenhuggare var dock inte alltid trist och fattigt, under sommaren 1900 hade föreningen bjudit in till fest med en generös budget. Viktigt för föreningen var att man ville köpa in en fana som symbol för solidariteten medlemmarna emellan, denna invigdes 1902 under högtidliga former.⁷⁶

Trots påtryckningar från Sveriges Socialdemokratiska Arbetarparti ansåg Bovallstrands stenhuggare att det var fritt till varje medlem att ansluta sig till SAP och något kollektivt anslutande blev aldrig aktuell.

Vad gäller sociala frågor tas upp hur föreningen arbetade för att inom förbundet få en lösning på frågan om sjukkassa och olycksfallsförsäkring. Det var svårt för föreningen att få igenom sina önskemål på att varje arbetare bör olycksfallsförsäkras för 1000kr, exempelvis vägrade Liepe på Kö ö att underteckna ett sådant krav. Föreningen klagade sedan hösten 1901 på Halmstads stenhuggeri men även relationen med Liepe var inte heller den harmonisk. Konflikter förvärrades och sammanhållningen i föreningen var inte alltid så god. Under hösten 1903 fick föreningen gå med på lägre priser än vad de hade krävt. Vissa medlemmar kunde tänka sig att arbeta för det som föreningen ansåg var underpris och på så sätt menade andra att en blockad av arbetet skulle vara meningslös. Situationen blev sådan att våren 1904 var gatstenshuggarna i Bohuslän förklarade i lockout av arbetsgivarna. Konflikten är troligen förklaringen till att det efter denna tid inte har skrivits några fler protokoll. Hörmander menar att detta visar på vilket utsatt läge som stenhuggarna i Bovallstrand och även andra delar av Sverige befann sig i under denna tidsperiod.⁷⁷

Föreningslivet och fritid

Stenhuggarna såg till att år 1900 bildades nykterhetsorganisationen IOGTs lokala loge, "Bovallstrands Framtid".⁷⁸ IOGT var den först bildade föreningen som både fiskare och stenhuggare kunde vara medlem i. I Bovallstrand var det under 1930-talet vanligt med föreningsliv och det fanns även fotbollsförening, badförening och organisationer för fiskare.⁷⁹

En studie berättar om kortspelandet som fritidssysselsättning i Bovallstrand. "Det var egentligen stenhuggarna som introducerade kortspelet i Bovallstrand. Tidigare hade fiskarna aldrig spelat kort på allvar. --När stenhuggarna hade fått "löning" satt de i skogsbrynet lite varstans och spelade kort hela nätterna. Även fiskarna deltog i liten omfattning i kortspelet, då spelade man i "busvalen", där en silltunna fick tjänstgöra som bord. Kortspelet gällde alltid pengar och det var ett tillfälle då man drack sprit. I början av seklet spelades det mycket kort men det försvann tidigt, och numera är det aldrig någon som spelar kort."⁸⁰

⁷⁶ Hörmander, 1991 s. 17-18

⁷⁷ Hörmander, 1991 s. 22-24

⁷⁸ Alexandersson & Karlsson, 2005 s. 60

⁷⁹ Stenindustrin, 1981 s. 44

⁸⁰ Stenindustrin, 1981 s. 38 (Sjölin 1978)

5. Undersökningen

5.1 Sammanställning av intervjuerna

Sammanlagt genomförde jag fem intervjuer. Jag har valt att benämna personerna intervjupersonerna 1-5 för att det för uppsatsen inte är relevant att ha med några namn på personerna.

5.1.1 Intervjuperson 1

Vad kan han om ämnet?

Hur talar han om ämnet?

Intervjuperson 1 hade en far som var från Bovall, själv har han bott i Bovallstrand periodvis under hela sitt liv. Han börjar med att beskriva sin far utifrån hans fritidsintressen och även det extraknäck fadern hade som relaterade till hans intressen. Vidare fortsätter han att beskriva hur hans far och mor träffades och om hans skolgång. Intervjupersonen har svårt att berätta om faderns tidiga yrkesroll då han är osäker på vad han gjorde, däremot vet han att han var verksam i berget under 1947 och att han sedan arbetade där tills 67 års ålder. Hans fader slutade arbetet under 1960-talet

Personen påpekar att han har haft svårt att tala med sin far och att han inte heller därför vet så mycket eller/och han har svårt att komma ihåg. Ofta påpekar han skillnaden mellan då och nu som exempelvis problematiken då det förr inte fanns asfalt och kom det störtskurar så gick det inte att ta sig fram. Han nämner att då hans far valde yrke så var det enkelt, man tog det som fanns. Han nämner att hans far dock inte arbetade som barn i stenbrottet, snarare kan han ha varit verksam som dräng, dock är han osäker på hur länge.

Vidare tar personen upp familjeförhållanden innan han går över i arbetets innehåll för hans far. Intervjupersonen beskriver arbetet som "jobbigt", att hans pappa fick stå med en borr som vibrerade i hela kroppen och dessutom var det mängder med damm som andades in. Han beskriver att han tror att det var genom arbetet som pappan blev sjuk med kärlekskramp och han tar också upp vilka tuffa förhållanden det var vintertid med kylan. Under vintern nämner han också halkan som ett svårt problem, det blev väldigt halt på berget.

Han tar också upp vissa tekniska aspekter av arbetet, dock ej i detalj. Han nämner en arbetsplatsolycka som hans far var med om men också att det inte var så farligt. Sonen påpekar att när fadern, "skulle gå hem var det skönt" och han tar upp vilka arbetstider de hade på vintern och sommaren. De kunde börja vid 7-tiden på sommaren och slutade vid 16:45. På vintern gick hans far hem när det mörknade. Personen nämner också vem som hade det bäst i stenbrottet, smeden och kort vad han gjorde.

Intervjupersonen tar kort upp att de gjorde råblock i berget, han tror inte de gjorde knott och nämner att han inte vet om de gjorde gravstenar, han minns inte att han såg några "släta och fina stenar". Istället tar han upp hur stenen skickades till Tyskland och att det lastades mycket sten nere på Kullgrens brygga.

Hans faders arbetsuppgifter tas upp, hur han borrade och kilade, gjorde hål och slog i tappar av järn och bleck och gjorde så en hel radda så att stenen sprack. Sonen påpekar att han inte tror att de fick kassera mycket i berget, han nämner att "de visste ju hur ådrorna gick i blocket".

Vad gäller inkomst nämner han att "det var inte fett" och att de fick lön varje fredag, han tror de hade timlön. Han nämner att familjen kunde överleva på faderns lön. Här nämner han också att det nog gick bra för fiskare i samhället, för när de hade full lön så tjänade de bra.

Han vet att fadern hade sjukförsäkring men att han gick även om han var sjuk. Fadern var politiskt aktiv och var med och "bestämde lite grann", däremot bestämde han inte vad gäller stenhuggarverksamheten, utan det gjorde Kullgrens Enka.

Vidare tror han att folk såg ner på stenhuggarna, att de var rätt långt ner i hierarkin. Han nämner att stenhuggarna kom härifrån och inte utifrån.

Han berättar en rolig händelse från barndomen då hans far köpte kräftor i en stor korg och påpekar hur billigt det var och gott och även hur de åt detta med tidningar på bordet istället för tallrikar. Flera andra roliga händelser tas upp såsom den tidens "wakeboard" och vad som hände vid en tur. Vidare tas upp hur flygplan kom till Bovall för att låta ortbefolkningen följa med upp i planet för en liten tur och tog betalt. Även andra berättelser om vad man åt, med dialektord i samband för att förklara.

Han fortsätter med att berätta om faderns fritidsintresse och vådliga färder med snabba fordon och hur han själv idag har samma intressen som fadern.

5.1.2 Intervjuperson 2

Vad kan han om ämnet?

Hur talar han om ämnet?

Intervjuperson 2 har haft en far som arbetat i Korpåsberget och han har själv arbetat i berget under en kortare tid. Han har redan innan jag träffar honom förberett sig genom att ta fram fotografier och namnge personer på fotografier. Överlag beskriver han sedan allting väldigt snabbt och med stort engagemang och även i mycket positiva ordalag. Många sidospår tas upp. Jag upplever att han som person är väldigt positiv och glad.

Personen börjar med att berätta hur hans pappa först var verksam som fiskare men när fisket tog slut började han arbeta på berget. Han vet dock inte när fadern började i berget och nämner att det var enda stället där de kunde få jobb. Här påpekar han också att pappan fick arbeta som kranskötare eftersom ingen annan ville vara uppe på de höga höjderna. Detta benämner han som "skitjobbet".

Arbetet beskriver han som tungt för de flesta. Vissa moment var enklare såsom att köra vinsch och kran. Han beskriver utvecklingen på kranarna från hur de drevs som ångdrivna med koleldning till mer moderna. I samband med att han beskriver hur utvecklingen i berget sett ut tar han upp att han minns att när han var liten gick han och matade arbetshästarna med bröd och fick då betalt med 5 öre, detta beskrivs som, "Det var skoj!".

Vad gäller fackföreningar tar personen upp att de var med i "stenarbetarnas" men att det "var inte mycket politik" och beskriver sammanhållningen som väldigt god. Han tar upp hur många personer som var verksamma i berget och var de kom ifrån och även hur de tog sig till sitt arbete. Personen nämner att det var nog mest positivt med stenhuggarna och det var inte superier, poker, religion och annat i Korpåsberget utan det var "mest ute på Malmön, för där var så olika sorters folk". Att i Korpåsberget var det lugnt och inte en massa jäkt för att de inte arbetade på ackord och slet inte livet ur sig. Personen beskriver hur arbetarna hade matraster i berget och hur de hade en byscha⁸¹ som de satt i, eller vid ångpannorna och att det var "gott och varmt". Smörgås var det man åt, både frukost och middag åts i berget. Arbetstider går igenom och när rasterna var. Att arbetet även var på lördagarna och vardagsarbetstiden var mellan 7-17.

Han tar också upp vad som gjordes på Korpåsberget, såsom att gravstenar och knott var något som man inte gjorde. Istället beskriver han hur stora block togs från berget och vidare beskriver han hur den skickades vidare och hur den processen gick till och var de skickades, som till Tyskland och Amerika. Personen beskriver med glädje hur fin graniten i berget var, "den fanns inte maken till på annat ställe".

Han beskriver också hur det kom sig att han började arbeta i berget under 1960-talet. Personen tar även upp vad han ansåg om arbetsplatsen, "Det var bra att jobba där, det var hemske fritt, man rådde sig själv." Han nämner hur fint det var att ingen stod och "kommenderade" eller "jagade på en" och beskriver "friheten" som positiv. Om cheferna nämns att "de var som oss" och att Kullgrens Enka aldrig var där. Enligt honom ansåg också hans far att det var en bra arbetsplats men också att den låg nära. Han menar att hans far inte hade arbetat där så länge om det inte var bra, han påpekar åter igen att, "de rådde mycket själva".

Vidare beskriver personen lön och ekonomi, han nämner att det var "rätt hyggligt förtjänst", lön en gång i månaden men förskott kunde ges. För hans egen del ansåg han att det var ett bra ställe att gå till. Vad gäller hans arbete innan och efter berget så nämns detta i korthet, hur han började jobba när han var 14 år och hur han i stort sett arbetade hela livet med snickeri och hos trävarufirman.

Personen beskriver ett ord, "Skuffta" och att det innebar att arbetarna får gå från jobbet på grund av att vädret var uselt, en gång tar han upp att detta hände. Han tar också upp hur arbetet kunde vara "roligt många gånger", speciellt då de skulle "skjuta". Detta beskrivs som intressant att titta på och han berättar när de inte använde dynamit och när de gjorde det, hur kanaler sköts upp och hur de även sköt upp "skrot som var i vägen".

Hans eget arbete i berget tar han upp ingående, med vilka och hur han arbetade, han förklarar hur han arbetade med "sätt" och slägga och att arbetet inte "var så tungt utan rätt skapligt". Han beskriver att det kunde både ta lång tid och bli dyrt om det blev fel, men också att det kunde gå "hemske fort".

Vad gäller olyckor beskriver han att de var få och inte allvarliga så vitt han vet. Samtidigt nämner han det besvärliga med att brytningen var tvungen att gå på djupet och att det medförde att "hållet"

⁸¹ En slags arbetsbod.

ständigt var fullt med vatten och att det jämt gick pumpar. De fick helt enkelt inte lov att ta toppen på berget eller framsidan då det skulle vara farligt för de boende runt berget.

Om sin egen tid i berget så arbetade han där i något år sedan skulle verksamheten läggas ned. Han nämner att Kullgrens Enka då påstod att verksamheten skulle flyttas till Malmön och att arbetarna fick följa med om de ville. Samtidigt menar han att Kullgrens Enka visste att ingen skulle tacka ja till erbjudande och på så sätt kunde de lägga ner med gott samvete.

Han berättar att hans far slutade i berget då verksamheten lades ner, då var fadern 75 år.

Intervjupersonen påpekar att han gärna hade varit kvar inom stenindustrin.

Intervjupersonen beskriver också händelser från hans barndom såsom att han fick vid tidig ålder följa med sin äldre syster till Göteborg som där arbetade för en "fin familj". Han fick fina minnen från Liseberg och radiobilarna. Han berättar också att han fick skridskor från USA av den "fina familjen". Dessa upplevelser beskriver han genomgående som "fantastiska" och med mycket glädje. Fler positiva barndomsminnen tas upp. Kortfattat nämns också hur hans föräldrar träffades.

5.1.3 Intervjuperson 3

Vad kan han om ämnet?

Hur talar han om ämnet?

Intervjupersonen har haft både sin far och sin morfar i Korpåsberget. Hans bror har arbetat vid annat stenbrott hela hans liv och intervjupersonen kan mycket om stenindustrin. Även här blir det många sidospår och svårt att helt hålla sig till ämnet.

Personen tar upp hur hans far först gick några år skolan och att han sedan blev det enda syskonet att arbeta med sten. Intervjupersonen tror att faderns arv från sin egen far som hade varit i Amerika för att hugga sten bidrog till yrkesvalet. Vidare beskriver han hur släktingar arbetade med sten i New York och hur han själv träffat dessa på 1960-talet. Här kommer han in på att sten från Korpåsberget skickades till USA och var och hur själva lastningen gick till. Vidare tar han upp att även sten skickades till Sydamerika.

Han beskriver hur hans far tidigt började arbeta med sten, dock i Hunnebostrand. Sedan även med fiske innan han började arbeta på Kö ö. Under 1950-60 talet beskriver han hur hans pappa bytte för att kunna arbeta i Korpåsberget istället, där det enligt honom var "mer ordning och reda" för att "Kullgrens var ju ett stabilt företag" och de var stora, med huvudkontor i Uddevalla. Han förklarar hur verksamheten sköttes på Kö ö och att exempelvis hans far fick "mutor" från bolaget för att han skulle byta tillbaka från Korpås. Medan det enligt personen aldrig var några bråk om avtal eller annat såvitt han vet vad gäller Korpåsberget.

Hans far var sedan verksam i Korpås från slutet av 1950-talet fram till dess att de lade ner och gick då över till Evja för att hugga kantsten, han arbetade till några år efter fyllda 60.

Många detaljer angående andra stenbrott tas upp, exempelvis om verksamheten på Kö ö. Vad de gjorde där och varför det uppges varit struligt. Det är också många namn som tas upp relaterade till

industrin, vilka som var "brottsbaser" och när och var. Han beskriver brottsbasernas uppgifter, som att spränga ut bitar och hålla ordning på vad som skulle göras för arbeten och att de fanns med som en "överkuku". Även andra tas upp som känner till mycket om sten.

Om lön och ekonomi nämner han att lönen tror han delades ut en gång i veckan, i remsa, sedan menar han att de kanske fick var 14 dag, kontant. Senare tas frågan upp igen och då påpekar han att han inte kommer ihåg hur det var med lön och ekonomi. Här nämner han hur de i Evja istället "tjänade pengar som gräs..." och jämför med att de i Korpåsberget troligen hade timpeng och tjänade enligt avtal och inte alls så mycket som i Evja.

Om hans morfar så berättar han att han gick i pension under 1950-1960-talet och att han var verksam "så länge jag kan minnas" (troligen ca 20 år) i Korpåsberget, fram till cirka 70 års ålder.

Intervjupersonen berättar små sidospår som vilka svenska kändisar som har kopplingar till Bovall. Han berättar engagerat om industrin och intrycket ges att han själv varit mycket i berget och att intresse finns för stenindustrin. Personen berättar att han ofta gick upp till hans morfar när han arbetade och att han visste när de hade frukost och middagsrast, "Jag ramlade där uppe en gång och körde upp ett stort jack i armbågen".

Om sin morfars arbete beskriver han att han var på "plan" och hur andra var i "brottet". Arbetet gick till så att mått gavs ut på hur stor stenen skulle vara och sedan fick de lösa detta. Hans morfar var duktig på att fixa till eventuellt sneda bitar med "sätt". Sen beskriver han metoden med "sätt".

Hans pappa beskriver att han också arbetade på plan och inte i brottet. Han var med och skötte beställningar och var med och laddade. Han nämner att det "var naturligtvis ett tungt jobb" och säger att det var speciellt för dem som var nere i stenbrottet och påpekar att de sista åren blev det som en gruva att klättra ner och dessutom ha med sig alla verktyg. Ändå nämner han att varken hans far eller morfar blev utslitna av arbetet men kommer in på ett sidospår om att hans bror blev utsliten i Evja. Hans morfar fick dock ont i händerna av bormaskinen. Han nämner också att det förr hade det jobbigt vid kyla på arbetsplatsen, dock kunde de gå in i matboden och var det riktigt dåligt väder gick det hem, vilket kallades "Skufft".⁸² Vidare fortsätter han att berätta om vad de åt i Korpåsberget, hur bröd och smör var morgonmålet och hur arbetarna hade med sig "unikabox" som var en kartong med lock och rem över, de hade plåttermos och smörgåsar och åt frukost runt halv tio på berget. Vanligt var att de gick hem och åt middag. Han fortsätter beskriva i detalj vad som åts på kvällen och vilken mat som kunde vara vanlig under en normal vecka.

Om olyckor och farlighet tror han att det var endast en dödsolycka som han känner till, men den var på Kö ö och nämner att han tror att olyckor var vanligare bland de stenhuggare som köpte berg från bönder och själva tog ut stenen.

Han berättar om att hans morfar satt i fönstren när han kommit hem och tittade, "Jaha, nu lyfter de där i kranen".

⁸² Osäker på stavningen.

Intervjupersonen är duktig på de tekniska bitarna med arbetet, han förklarar i detalj hur och vad de sköt med, hur stora hålen skulle vara, speciella borrar, "rimmare" och hur själva momentet med "rimmare" gick till för att stenhuggarna kunde styra hur berget skulle spricka. Han beskriver vad krut respektive dynamit användes till. I samband med detta berättar han en rolig anekdot från Kö ö:

"En historia från Kö ö, tror farsan har berättat. När de tog ut med rimmare, då var de en som bodde på målargatan hette Kalle Chalis,⁸³ granne med Herbert, ute till Kö ö var de båttransport, han rodde alltid över. De hade sprängt en stor bit och skulle dela med krut för den var så stor, men de hade glömt styrningen med rimmare, medan han var hemma och åt så laddade de och så blev det en stjärna istället för rak linje, "det rimmade inte då...men det small väldigt bra!" så sa det till Kalle sedan när han kom tillbaks."

Personen nämner hur stenen i Korpås var väldigt eftertraktad, på grund utav dess rödhet och att det var extra stora röda "blättar".⁸⁴ Han beskriver om dess kvalité och hur den enkelt kunde sågas i tunna skivor och poleras till byggnadssten. Här tar han upp, "Jag har hört rykte att entrén till Empire State Building är klädd med Korpåsgranit, det får du kolla upp, den är byggd 1930, så det kan stämma." Han beskriver hur de tog ut stora bitar och gjorde exempelvis aldrig gravstenar.

Han berättar om släktrelationer och spekulerar om flera olika personer både levande och även döda personen hade haft arbete i Korpåsberget. Han funderar vidare över vissa av dessa personer och om de kanske fiskade när de var dåligt i berget. Här nämner han också att både hans far och morfar också hade varit verksamma i andra stenbrott i Bovallstrand.

Ofta nämner han andra stenbrott i området och hur det var vid dessa olika platser. Han nämner konflikten i Rixö och berättar om den. Enligt intervjupersonen var hans far väldigt politisk aktiv, han tror att i Korpåsberget var det 90 % socialdemokrater och troligen inte många kommunister. Hans morfar var även han i högsta grad politiskt aktiv och de var med i stenhuggarförbundet/facket som senare blev industri och sen metall. I Korpåsberget menar han att det var nog väldigt lugnt och "nog inga revolutioner". Han nämner att hans mormor skötte kyrkan. Vidare påpekar han att det i Korpåsberget var mycket kring kooperativen. Att de hade en lokal förening runt konsum med andelsägare.

Begreppet "att hugga varg" förtydligar han och förklarar att det handlar om att en stenbit som misslyckades, påpekar att det finns en sådan "varg" vid hembygdsföreningen och att hans far var den som högg den men också att man inte högg sten som kunde bli vargar i Korpåsberget. Personen börjar nu beskriva vilken sten som höggs i Korpås att det rörde sig om stora stycken som skeppades iväg. Han kommer också in på begreppet, "Hitlersten" och tar upp att det låg en hög Hitlersten på utlastningen och att detta var svart granit som troligen tagits i Norge. Han påpekar här att stenhuggare på många ställen inte ville befatta sig med Hitlersten eller segermonument i Tyskland och även om de fick order så kunde stenhuggare vara rätt så stridbara (troligen handlar denna berättelse inte om Korpåsberget).

⁸³ Osäker på stavningen.

⁸⁴ Osäker på ordet.

Enstaka redogörelse går stick i stäv med intervjupersons två redogörelser. Exempelvis vad gäller vem som när arbetade med kranarna.

Slutligen nämner han att han tror att både hans far och morfar trivdes på sina arbeten. När hans far dog berättar han att hans bror arbetade för att få fram Korpåsgranit till graven, vilket han också till slut lyckades med.

5.1.4 Intervjuperson 4

Vad kan han om ämnet?

Hur talar han om ämnet?

Intervjupersonens far och farfar har varit verksamma i Korpåsberget. Själv beskriver han att han flyttade till Bovallstrand under 1960-talet och har inte varit mycket uppe på Korpåsberget.

Personen berättar hur hans farfar var med och startade upp verksamheten i Korpåsberget. Han tar sedan upp lite av bakgrunden till Kullgrens Enka och hur det sedan är osäkert om vilket år som de faktiskt öppnade i Korpåsberget. Intervjupersonen har flera släktingar som arbetat i berget och hans farbror påstår att berget öppnade 1902 och hans son påstår att det var 1909. Uppgifterna går alltså isär mellan far och son. Här nämner han också en nu levande släkting som troligen har alla papper kvar från verksamhetens början.

Därefter beskriver han varifrån hans släkt härstammar, att de inte bodde i samhället utan fick ro till Bovallstrand och hur hans fader började arbeta i berget efter sex år i skolan, med anledning av att hans far i sin tur var verksam i berget och att fisket vid denna tid inte lockade. Han nämner att fadern började samtidigt som fadern till intervjuperson två. I övrigt beskriver han verksamheten som "ganska normalt" och menar att det säkert var som andra stenbrott. Han nämner att en tid efter kriget så låg verksamheten nere.

Hans far var verksam sen första början som kranskötare i berget under många år, han beskriver sedan hur kranarna drevs med ånga och att kranskötaren fick vara på arbetsplatsen en timme före de övriga. Vid sidan av arbetet i berget beskriver intervjupersonen hur hans familj också bedrev jordbruk och hade på så sätt långa arbetsdagar. Han nämner att under sommaren började fadern i berget vid fem tiden på morgonen (de andra ungefär vid sju) och under vintertiden hade de kortare arbetsdagar och slutade oftast vid fem-tiden då de inte hade någon belysning.

Han fortsätter med att berätta att de inte fanns några speciella fritidsintressen, hans far hade ett litet politiskt intresse men att det inte fanns mycket tid över, "kanske ut och fiskade någon gång". Anslutningen till fackföreningen menar han var mer för trygghetens skull om fadern blev arbetslös än att han minns att det var någon större verksamhet.

Vidare beskriver han hur fadern arbetade i berget till slutet av 50-talet och lämnade arbetet då han blev skadad på arbetsplatsen och senare fick en hjärnblödning.

Han beskriver hur arbetsmiljön var i brottet att det på sommaren var som att arbeta i en gruva då vinden inte kom åt och det blev så varmt. Under vintertid beskrivs det som att vindarna kunde göra arbetsplatsen alldeles för kall.

Vad gäller olyckor nämner han ett tillfälle då en person blev av med halva foten. Han beskriver i detalj hur olyckan gick till genom att de använde handsignalerna till varandra och att ett missförstånd uppstod. Han nämner också att det inte skett några dödsfall i berget och tar sedan upp hur hans far råkade ut för en olycka men sen gick till jobbet ändå, olyckan skulle senare visa sig leda till hans bortgång.

Personen beskriver att hans far tyckte om arbetsplatsen men att vädret kunde vara bekymmersamt. Samtidigt nämner han att hans far inte ville att han själv skulle arbeta inom stenindustrin, "Vad du än gör, så jobba inte med sten."

Intervjupersonen tar också upp att han inte anser sig kunna så mycket om själva arbetet. Dock påpekar han att, har man sett hur det såg ut i berget så förstår man att det var jobbigt eftersom de hade grävt ner sig till bara tre meter över havsnivån. Skulle de gå djupare ner kunde saltvatten tränga in.

Vissa saker påpekar personen att han inte minns, såsom hur mycket de tjänade, han tror inte det var så "värst fett" och att de hade timlön, kanske fick de lön var fjortonde dag.

Intervjupersonen påpekar som sagt att han inte kan så mycket om verksamheten, han har knappt själv varit i berget. Han hade svårt att fritt prata om verksamheten och hans far och farfar och vill helst ha konkreta frågor. Däremot hade han bra koll vilka personer som var aktiva i berget. I övrigt upplever jag att personen har en ganska korrekt och neutral inställning varken speciellt positiv till arbetet i berget men inte heller påstår han att det var ett helvete, en neutral inställning med betoning på att det kunde vara slitsamt.

5.1.5 Intervjuperson 5

Vad kan hon om ämnet?

Hur talar hon om ämnet?

Intervjuperson är den enda som är en kvinna och har ett släktskap till en av de övriga intervjupersonerna. Hennes redogörelse rör främst hennes far som var verksam i berget även om hon haft fler släktingar som haft Korpåsberget som arbetsplats.

Hon börjar med att beskriva var fadern var född och hur han i sin tur hade en far som var verksam som förman på Kullgrens Enka. Här beskriver hon också hur hennes far som liten var mörkrädd och tar upp en berättelse från hans barndom över hur han blivit skrämmd av en kalvs lysande ögon. Hon tar upp hur han gick sex år i skolan och beskriver hur han inte hade så lätt för sig alltid utan hon beskriver sin far som mer konstnärlig och händig än matematiskt lagt och påpekar att varje dag fick hennes mamma göra uträkningarna med de siffror som han hade med sig från stenbrottet.

Om skolan berättar hon att det var så mycket mer religiöst på den tiden, hon berättar att de i familjen inte var religiös men hade en religiös släkting som bodde hos dem. Här fortsätter hon att beskriva hur snäll hennes far var mot andra människor och påpekar att varje gång de hade släktingar på besök så fick gästerna bo "där uppe" medan familjen flyttade ner i källaren där det var mörkt och trångt.

Själv tror hon att fadern började i berget vid 14-15års åldern och hon har inte hört att han någonsin arbetat med något annat. Hon menar att det inte fanns mycket annat att göra vid den tiden och när det var krig fick fadern åka på beredskapsarbete, en tid hon beskriver som jobbig.

Hon ger en personlig bild av livet, hur hennes far rodde över varje morgon till arbetsplatsen, hur arbetet var, hur han arbetade fram till klockan fem, vad han åt, hur uppväxten var för henne och hennes fem syskon, vilka grödor de odlade, djur de hade och hur de fixade med torpet.

Hon kallar att hennes far var en "nitisk bohuslänning" och menar att det är så man säger om bohuslänningar, dock påpekar hon att bohuslänningar brukar vara reserverade men det var inte hennes far.

Hon nämner hur han, "jobbade där varje dag och slet". Arbetet beskriver hon som att han likt alla andra slet och hade det jobbigt. Samtidigt beskriver hon det som att, "någon gång sa han att det var jobbigt". Hon beskriver hur han först började med handborrhare och sedan fick de laser som skar. Detta minns hon eftersom hennes far tyckte det var spännande med den nya tekniken. Han gjorde då främst hål i berget för att de skulle kunna spränga stora block. Därefter arbetade hennes far som kranförare och enligt henne kände han då att han stigit i graderna. Enligt intervjupersonen arbetade de med "Hitlersmonument" och det fraktades över så det blev liggandes, de skulle ta ut de finaste stenarna, röd granit.

Hon berättar att hon inte kommer ihåg några arbetsberättelser från sin far, eller menar hon så berättade han inga.

Ibland kunde hennes far komma hem och säga, "det var en så fin sten idag...men mitt inne satt det en katt" och på så sätt var den förstörd. Hon beskriver att de arbetade mycket och det var väldigt fattigt med den lilla lön de fick ut, hade de inte haft småbruket så tror hon inte de hade klarat sig. Om sitt arbete menar hon att fadern inte sa så mycket, hon påpekar att det var tungt och ibland var han trött när han kom hem, "stå en hel dag i stekande sol, borra hål efter hål i berget, kan ju inte vara världens roligaste jobb". Ibland kunde han säga när han kom hem, "skall livet bara vara så här". Här påpekar intervjupersonen att när hon själv blev äldre undrade hon över ifall hon kunde "gjort si eller så". Hon menar att hon kunde gjort mer för att hjälpa till om jag tolkar henne rätt. Hon fortsätter med att beskriva det som hon och syskonen gjorde för att hjälpa till, hur de var delaktiga i småbruket och att de plockade bort sten från åkrarna.

Hennes föräldrar beskrivs som att de ständigt arbetade men att de inte hade mer eller mindre hjälp än vad andra hade. Hon beskriver hur sådana föräldrar inte finns längre som lägger ner så mycket tid för att försörja sin familj. En händelse under kriget beskriver hon noga, om hur de vid ett tillfälle fick låna från Röda Korset för att det var ont om pengar under krigsåren, detta ansåg mamman vara

”skämmigt”. Samtidigt nämner hon att hon inte kan klaga över sin uppväxt utan det fanns alltid mat på bordet. Istället beskriver hon att hennes uppväxt nog var bra och hon hade en bra barndom.

Hon beskriver att hennes far gärna dansade och var musikalisk men att det annars var, ”jobb, jobb, jobb”. Att åka ut och fiska påpekar hon var något som hennes far gärna gjorde för att få lite avkoppling det var något han verkligen gillade. Hon nämner också att, ”man begärde inte så mycket på den tiden”. Annars nämner hon att det inte fanns mycket till fritid och att de enda fritidssysselsättningarna som fanns var att de vid födelsedagar eller till jul, kunde grannarna gå till varandra och då kunde ”lager” tas fram och hennes mamma lagade mat. Annars dracks det aldrig öl eller annan form av alkohol.

Intervjupersonen har ingen uppfattning hur det förhöll sig med varken fackföreningar eller religion eller liknande på arbetsplatsen. Hon beskriver det som att hon tror det var en bra arbetsplats med den tidens mått men betonar också att det kan hon inte riktigt veta, istället tror hon de viktigaste för arbetarna var att de faktiskt hade ett jobb. Hon beskriver dock kamratskapen som fin och tror det var något värdefullt för arbetarna. Självt nämner hon att hon bara ser allt positivt vad gäller hennes far och att han kunde bjuda på sig själv, vilket hon tror var viktigt när man har ett tungt arbete. Här beskriver hon också den enda gång som hon minns att hennes far blivit riktigt arg och berättar om ett busstreck som hennes bröder gjort och hur det hela slutar med att pappan skadar sig istället. Hon skrattar gott åt händelsen.

Hon nämner att han omkom genom berget och påpekar det hela som mycket tragiskt och att det var en ren olyckshändelse.

Vidare tar intervjupersonen upp hur hon anser att den generationen som hennes föräldrar tillhörde inte är något som kommer komma tillbaka, idag menar hon att människor inte skulle kunna arbeta på detta sätt och vara nöjda med lönen.

Trots att det var lång tid sedan fadern avled beskriver hon väldigt noga och med inlevelse hur livet var och hur hennes far var som person, han beskrivs i väldigt positiva ordalag och hon tar särskilt upp hans ”snällhet” och beskriver honom som en ”fantastisk pappa”.

Intervjupersonens berättelse upplever jag skiljer sig från de övriga, fokus för henne har varit mer på familjelivet och mindre på arbetslivet. Jag upplever också att berättelsen är mer personlig och innehåller mer händelser och berättelser från familjelivet. Självt påpekar hon att hennes släkting troligen kan mer än vad hon själv kan men så upplever jag inte vara fallet, hon vet mer än vad hon vill göra gällande. Kanske går det dock att bli ”lurad” av att denna intervjuperson talar mer och är ”pratglad”.

6. Diskussion

Här har jag försökt strukturera mina analyser och egna reflektioner utifrån intervjuerna i relation till fakta och till min metodiska utgångspunkt i form av Trost. Ibland är det svårt att kategorisera under respektive ledfråga och vissa frågor och områden kan gå mer eller mindre in i varandra.

Jag har strukturerat fram nya rubriker, ibland utifrån ledfrågorna och ibland utifrån vad jag ansåg mest passade in i förhållande till det jag vill diskutera.

6.1 Det fria berättandet

Att inte styra upp intervjun utan att låta intervjupersonerna få berätta fritt var min arbetsmetod under intervjuerna. Detta var betydligt svårare sagt än gjort. Trost tar upp hur viktigt det är gällande hur man ställer sina frågor till intervjupersonerna och att man bör eftersträva att personerna berättar så fritt som möjligt och kommer ifrån ett linjärt berättarmönster.

Det är stora skillnader mellan intervjupersonernas sätt att berätta och deras inlevelse. Jag upplevde att de som var mer positiva och engagerade till ämnet, haft en god relation till fadern och även mer "pratglada" var enklare att intervjua än exempelvis de som inte hade en lika god relation till familjen eller inte var lika engagerade i ämnet. Den senare gruppen var också de som förväntade sig flest frågor och att intervjun styrdes upp. Exempelvis berättar intervjuperson 1 mer kronologisk om sin faders liv och har svårt att berätta fritt. Fokus för honom blev inte faderns arbete utan faderns fritidsliv. Intervjuperson går dessutom och hämtar litteratur om Bovallstrand för att läsa på samtidigt som intervjun pågår. Intervjuperson 4 hade inte så stort engagemang eller så var det en avvaktan på att frågor levererades som gjorde att det var svårt för personen att berätta fritt.

6.2 Talade man inte om sina faders liv och arbete?

Intervjuperson 1 och till viss del person 4 visar på något som jag har märkt under mina sökningar efter intervjupersoner. Flera personer påpekar att de faktiskt inte talat om sina faders liv eller arbete. Varför det är så kan ju vara allt ifrån att fader – son haft en dålig kontakt (som intervjuperson 1 påpekar) eller att det var något som man "bara inte gjorde" exempelvis på grund av att det ansågs som "nyfikenhet" eller att man i nuet inte intresserade sig för arbete som kan varit i det förgångna. Här skiljer det mot intervjuperson 5 som istället betonar en mycket god relation med sin fader men ändå inte haft någon större kännedom om faderns arbete, går att spekulera om kön eller ointresse hos dottern är relevant som anledning. Däremot talar intervjuperson 1 gärna om faderns fritidsliv, kanske för att detta rör hans egna intressen och för att han här inte känner en osäkerhet kring om det är rätt eller inte, min tolkning kan motiveras genom att han själv gick och hämtade litteratur om Bovallstrand för att läsa på om stenhuggarna samtidigt som intervjun pågick.

Intervjuperson 2 och 3 visar på att ett stort eget intresse för verksamheten i berget och även att de kan förmedla mycket fakta och många egna tankar hur de upplevde verksamheten. Detta kan i min mening vara avgörande för den information de själva, antingen frågat sin fader om eller att fadern förstått sonens intresse och därigenom berättat om sin arbetsplats. Båda dessa personer har antingen själva arbetat i berget eller varit ofta på besök.

Enligt Trost har det stor betydelse för var man befinner sig då intervjuerna görs. Både person 1 och 2 var i det egna hemmet, dock med den skillnaden att person 2 hade blivit förberedd om att jag skulle komma och det hade inte person 1. Trost tar också upp det med social interaktion. Intervjuperson 4 och 5 intervjuades via telefon och då gick jag miste om mycket av den kommunikation som sker med hela kroppen.

6.3 Vad man ser som viktigt för redogörelsen?

Gemensamt för intervjupersonerna 1,2,3 och till viss del 4 handlar om att de kommit in på sidospår och detaljer där det handlar om vad personer i samhället hette/heter och var de bor eller bodde. Kanske hade detta inte varit aktuellt för en intervjuare som inte har släktrationer till samhället. Det blev ofta, "X som bodde där och var ihop med Y..." Eftersom dessa kommentarer var så frekventa så tolkar jag det som att detta är viktigt för de som berättar, att rätt namn på rätt person och rätt plats tas upp. Även om det sällan var av relevans för intervjuämnet. Exempelvis tar intervjuperson 3 upp väldigt noga vem som hette var och var bas var och när och vilka som gick i pension samtidigt osv.

Jag vill påpeka att jag upplevde det såsom jag fick ett annat bemötande av de människor jag kontaktade då jag nämnde att jag själv har haft släkt som varit verksam i berget.

6.4 Vad man inte ser som viktigt för redogörelsen?

Intervjuperson 5 tar själv upp att hon inte kan så mycket som hon tror är relevant för mig och återkommer till det flera gånger under intervjun. Hennes mer personliga redogörelse, där karaktärsdrag hos fadern, hur han var som person, familjelivet betonas mer och där hon anser att detta kan ju inte relevant för mig. Intressant är också att hon påpekar att hon inte kan något om arbetet i berget men att hon i själva verket kan mer än vad hon vill göra gällande. Här anser jag att det skulle varit intressant att intervjuat mer kvinnor för att få en bredare bild av beskrivningen av stenhuggarna och kanske fått med mer av det som rapporten om Bohusläns stenindustri önskade, nämligen ett mer "vitt perspektiv" av stenindustrin.

Övriga intervjupersoner upplever jag blev mer förvånade när jag frågade om faderns barndom eller familjelivet och sällan fick jag utförliga svar och istället vändes fokus åter igen mot berget.

6.5 När började du och/eller din far arbeta? Vid vilken ålder och vad var motivet till yrkesvalet?

Givetvis är det svårt att minnas när ens far började arbeta och vid vilken ålder. För alla var det svårt med årtal och mer exakta faktafrågor. Inte ens när brottet öppnade hade ett givet svar. Vissa kunde redogöra för en ungefärlig tidperiod när deras släktingar arbetade i berget eller hade kännedom ifall fadern hade gjort något annat innan Korpåsberget. De flesta anger att det fanns två val för deras fäder, precis som bakgrundstexten beskriver så var det antingen fiske eller stenindustrin beroende på vad som lönade sig bäst för stunden eller att fäderna redan hade andra släktingar som arbetade i berget.

6.6 Yrkesstoltheten och friheten

Flera av intervjupersonerna anser jag uppvisar mer eller mindre en yrkesstolthet över deras faders yrken och över berget, något som också bakgrundstexten förmedlar som vanligt, att stenhuggarna hade stor yrkesstolthet. Intervjuperson 1 menar att "de visste ju hur ådrorna gick i blocket" och intervjuperson 2 betonar stenens kvalitet, "det fanns inte maken till på annat ställe. Det är också med en påtaglig glädje och engagemang han berättar om stenen och om yrket. Kanske är det lätt att jag tolkar deras stolthet fel och istället glömmer bort att det rimligen borde finnas en stolthet bara över att få berätta om deras fäder och även indirekt deras egen levnadshistoria. Intervjuperson 5 visar

mer av en stolthet och glädje över att få berätta om hennes far som hon beskriver med mycket värme men där tolkar jag inte det som det fanns en yrkesstolthet mellan raderna. Samtidigt anger hon att fadern var intresserad av den nya tekniken och gärna pratade om den och att han själv upplevde stolthet då han enligt honom stigit i graderna då han fick köra kran.

Intervjuperson 3 påpekar hur eftertraktad stenen var och påpekar att han hört det ryktas om att entrén till Empire State Building är klädd med Korpåsgranit. Mellan raderna och hur engagerat han berättar tycker jag visar på en stor stolthet inför stenhuggaryrket, så mycket som han kan om det själv gör nästan att man tror att han själv varit verksam. Han börjar berätta om exakt hur stengrunden till vårt eget hus är gjord. Han beskriver hur stenhuggarna kunde styra hur de ville att berget skulle spricka och att de var stridbara och ville inte befatta sig med Hitlersten.

Utifrån bakgrundstexten trodde jag mig att fler skulle betona friheten som viktig för deras fäder. Intervjuperson 2 är den ende av intervjupersonerna som betonar att friheten var viktig och positiv för honom, att man kunde rå sig själv. När man läser fakta om stenhuggarna i Bohuslän så beskrivs annars friheten som något mycket positivt och det är inte något som förutom i detta fall uppkommit under mina intervjuer.

6.7 Bilden av arbetet och Korpåsberget?

Överlag tycker jag det är intressant att försöka utläsa om det är en positiv eller negativ bild som intervjupersonerna förmedlar över arbetet och arbetsplatsen i sig. I uppsatsens bakgrundfakta kan man tolka stenhuggarens liv och arbete som att det var hårt, slitsamt och att stenhuggarnas liv inte var vidare ljusst och positivt.

Jag upplever att bilden är något kluven men med viss övervikt mot det positiva. Att arbetet var tungt och slitsamt och att det under vissa årstider var extra arbetsamt är en tydlig bild som flera ger. De flesta uppger dock att deras släktingar trivdes med sina jobb. Å andra sidan kanske man inte talade förr om "trivsel" på arbetsplatsen såsom idag. Här anser jag att det går att koppla in ett då och nu perspektiv, jämförs yrket med andra yrkesgrupper för tiden då barnen uttalar sig eller gör man en jämförelse i förhållande till exempelvis ens eget yrkesliv? Flera intervjupersoner kommenterar också ibland utifrån ett nu och då perspektiv. Trost påpekar att vi alla lever i nuet och inte kan se något annat än för stunden, samtidigt menar han att vi aldrig glömmet något och på så sätt blir människan ett resultat av hela hennes liv, från barndom till idag. Vidare menar Trost att retrospektiva frågor egentligen inte svarar på hur de var vid en viss tidpunkt utan istället hur den intervjuade nu ser på hur det var då. Att faktorer som glömska, omtolkningar och förenklingar gäller inom alla områden. Trost tankar tror jag går att knyta an till alla mina intervjuer. Även till intervjuperson 2 som utifrån primärkälla rimligen borde ha en god uppfattning i verksamheten så ger han också sin berättelse utifrån det livet han lever idag.

De negativa områdena enligt intervjuperson 1 rör att arbetet var tungt, svåra vinterförhållanden, arbetsplatsolycka, att fadern blev sjuk på grund av arbetet, tråkiga familjeförhållanden och dödsfall. Samtidigt kunde hela familjen överleva på hans lön. Ofta påpekas även här relationen mellan då och nu när intervjuperson 1 berättar. Kanske kan intervjuperson 1 som för övrigt inte kan så mycket om sin faders liv och yrke snarare ha tagit del av "historien" som beskriver stenhuggaryrket. Eller givetvis

så upplever han både genom sin faders uttalande och eller av sin upplevelse av faderns liv och yrke att stenhuggararbetet enbart var negativt. Under senare delen av intervjun tar intervjuperson 1 fram böcker för att läsa på lite om stenhuggarna, något som stärker min uppfattning att personen kanske läst sig till mycket av hur stenhuggarna hade och därifrån fått en mer negativ uppfattning av deras yrkesliv.

Intervjuperson 2 beskriver sin fars arbete som att han som kranförare fick göra "skitjobbet" då ingen annan ville vara uppe på de höga höjderna. Samma arbetsuppgifter hade fadern till exempelvis intervjuperson 5 som beskriver det såsom att fadern själv upplevde att hans nya arbetsuppgifter som kranförare var enligt honom att stiga i graderna. Jag anser att det är intressant att vad som verkar vara samma arbete kan ses så olika. Antingen kan de arbetat under olika tidsperioder och kanske yrket som kranförare blivit mer viktigt, eller så handlar det mer om egen inställning till arbetet.

Intervjuperson 2 kan i detalj beskriva arbetet men han beskriver inte att brytningen var så besvärlig som andra har gjort, exempelvis intervjuperson 4 som betonar hur "hållet" blev en väldigt arbetsam arbetsmiljö. Vissa beskriver arbetsmiljön som mer arbetsam och farlig än andra. Flera faktorer tror jag kan påverka, såsom att intervjuperson 4 faktiskt har haft en fader som innan pensionsålder indirekt dog av arbetsplatsolyckan i berget medan person 2 själv varit verksam och betonat att han gärna skulle varit kvar och arbetat på Korpåsberget. Dessa olika utgångspunkter måste kunna vara bidragande till att flera olika inställningar finns till bergets arbetsmiljö. I intervjuerna har det också uppkommit att det varit stora skillnader i arbetsmiljö i berget, vissa yrkesgrupper, exempelvis smeden som Intervjuperson 1 tar upp har haft en bättre arbetsmiljö och det har även handlat om att som intervjuperson 3 tar upp att några har befunnit sig på plan och andra i brottet där det naturligt framstår som arbetsmiljön varit helt olika. De flesta har också gemensamma nämnare i sina berättelser som också stärker uppfattningen att man även kan få "fakta" utifrån intervjuerna. Såsom att de betonar vädrets påverkan på arbetsplatsen och hur det kunde göra arbetet minst sagt besvärligt.

Intervjuperson 3 redogör väldigt sakligt för hur arbetet gjordes och också väldigt detaljerat. Han betonar inte arbetets farlighet eller hur tungt det var, istället berättar han hur man sprängde och hur man styrde upp arbetet och också noga vilka personer som gjorde vad. Han tar upp hälsobekymmer hos sina släktingar men betonar att de i de flesta fall inte var arbetsrelaterat. Han betonar att arbetsförhållandena var bra på Korpås och jämför med Kö ö där han kritiserar verksamheten och hur den sköttes. Det blir närmast som en dokumentär över exakt hur arbetet utfördes och hur det såg ut i berget, var kranarna stod och vad verktygen hette och hur man gjorde.

6.8 Lön och ekonomi

Frågor om lön och ekonomi är likt frågan om när deras far började arbeta i berget ungefär lika svår. Det är också en fråga som skiljer sig för den är anser jag mer känslig för yttre påverkan. Genom detta menar jag att utifrån ett då och nu perspektiv är det lätt att förvanska och bli för påverkad av den ekonomiska situation och som de flesta i Sverige lever i idag. Utifrån den är det rimligt att se stenhuggarens lön och ekonomi som dålig. Intervjuperson ett menar att stenhuggarna låg långt ner i hierarkin att han tror fiskare tjänade bättre och att stenhuggarna inte hade det "fett". Samtidigt nämner han att hela familjen kunde överleva på faderns lön. Andra familjer som för intervjuperson 4

och 5 har varit tvungna att ha jordbruk vid sidan av stenhuggeriet. Enkla förklaringen är självklart att antalet barn påverkat utgifterna och att det också kan skilja i olika perioder då deras fäder var verksamma i berget. Vissa perioder var stenindustrin mer lönsam och andra perioder gick det sämre. Intervjuperson 2 som själv varit verksam menar att lönen ändå var rätt hygglig medan andra intervjupersoner beskriver den som dålig. Som en parentes har jag två stycken Kronodebetsedel i min familjs ägo. Dessa visar att för år 1930 och 1932 tjänade en stenhuggare (förman) som var verksam i Korpåsberget en taxerad inkomst för 1930 på 2700kr och år 1932 var den taxerade inkomsten 2140kr.

6.9 Bilden av stenhuggaren och dennes liv?

Intervjuperson 2 och 5 har båda en mer personlig berättelse av fadern och deras yrkesliv. Även om deras berättelser skiljer sig åt genom att person 2 har en betydligt högre grad av yrkeskännedom och kunskap om verksamheten, då han även själv arbetat i berget medan person 5 menar sig inte känna till närmast något om verksamheten. Det som är dem gemensamt är att de båda är entusiastiska och positiva till att berätta om deras faders och deras eget liv och att de båda beskriver sin egen barndom och uppväxt i positiva ordalag. Båda förmedlar således en positiv bild av deras släktingar.

Intervjuperson 3 berättar gärna allt arbetsrelaterat men har egentligen inget direkt att berätta om privatliv utan det är nästan som att han och hans släktingars liv och arbete är så nära anknyttat att det även handlade om sten på fritiden, något han också bekräftar när han berättar hur hans morfar satt i fönstret och tittade ut på Korpåsberget och pratade om vad de gjorde och vilka kranar som de lyfte med just då. Även att sönerna lade ner stort engagemang i att få tag på just Korpåsgranit till faderns grav visar på att arbetet var viktigt.

Att intervjupersonerna 4 respektive 5 beskriver fadern och tar upp helt olika saker kan ha att göra med att intervjuperson 5 beskriver vid åtminstone ett tillfälle något fadern endast gjorde för döttrarna och inte för pojkarna och skulle kunna visa på att fader-dotter relationen var speciell.

Vissa området talar intervjuperson 1 om med större glädje och det är när faderns intressen tas upp. Kanske kan detta bero på att sonen övertagit intressen och att han och fadern hade intressena som en positiv och gemensam mötespunkt. Positiva ämnen är också faderns lediga tid efter arbetet. Fler negativa ämnen än positiva. Samtidigt berättas det om positiva upplevelser såsom när hans far köpte ett helt lass av kräftor som det kalasades på. Andra roliga berättelser tas upp, alla rörande fritidslivet och fritidsintressen, eller god mat. Något som skulle kunna påpeka att fritiden var viktigt och istället för spännande och roliga arbetslivsberättelser så är det här som intervjupersonen istället kan redogöra för trevliga händelser.

Intervjuperson 2 berättar gärna personliga händelser från barndomen vilket kanske också har att göra med att han förmedlar en väldigt positiv bild av sin barndom och uppväxt och utifrån hans person då gärna vill berätta om detta.

Tillskillnad från bakgrundsfakta så ges en bild av stenhuggaren som jag tolkar mer positiv än negativ. Givetvis är detta också i relation till att bilden av stenhuggaren förändrades i takt med att de blev mer bofasta och att de flesta har släktingar som varit verksamma en bit in på 1900-talet och då har

stenhuggarna redan rotat sig i Bovallstrand. Egentligen framstår det inte som att stenhuggarna i Korpåsberget uppvisar några av de annars "typiska" drag som bakgrundstexten förmedlar. Deras svar berättar däremot inte något om deras fäder hade en vild ungdom och kanske då ägnad tid åt exempelvis superi och pokerspel om pengar. Det som skiljer Korpåsberget från många andra stenhuggarorter var enligt intervjupersonerna att det tror att de flesta stenhuggarna var från orten eller dess närmaste omnejd.

Hörmander beskriver hur situationen var för fackföreningen under tidigt 1900-talet och dess strider. Detta kanske låg bakom att de flesta var mer eller mindre aktiva i fackföreningen och att det upplevdes som att det gav trygghet för de anställda. Jag anser att den tidiga utvecklingen av stenhuggeriet i Bovallstrand på många sätt länge levde kvar i stenhuggarnas sätt att leva. Kanske medförde de tidigare konflikterna att kamratskapet och sammanhållningen var god på berget, att den tidiga skeptiska inställningen inför religion medförde att stenhuggarna på 40-talet och framåt inte var religiösa i så stor utsträckning. Levde man i ett litet samhälle under tidigt 1900-tal kanske ryktet och förväntningarna på hur stenhuggarna var lever kvar längre än idag. Som parantes hade min gammelmorfar kvar mycket av den stridbarheten som jag läst mig till var vanlig bland stenhuggarna runt förra sekelskiftet, han vägrade exempelvis äta ICA-produkter under hela sitt liv trots att hans dotter drev en ICA butik och försåg honom med matvaror.⁸⁵

Kanske påverkades stenhuggarnas också till att bli mer lugna genom att Korpåsberget drevs av ett företag som uppges som stabilt och tryggt, båda av intervjupersonerna men också utifrån bakgrundstexten. Som att Kullgrens Enka skilde sig från övriga företag då de hade ordning och plan över sitt stenaverkande. De flesta chefer var vanliga människor och lika arbetarna själva och som intervjuperson 2 beskriver så gick de inte och övervakade arbetet.

Något jag blev överraskad över efter att intervjuerna var gjorda var att inte fler intervjupersoner hade spännande anekdoter att berätta från arbetslivet, denna förväntning trodde jag var rimlig, att samhället borde ha en mängd berättelser som kretsade kring vad som hänt på arbetsplatsen.

6.10 Vilken bild förmedlas av stenhuggarens liv och arbete på Korpåsberget?

Trost påpekar att det inte är relevant att bedöma intervjuerna som logiska eller ologiska eller att övertolka sitt material. Viktigt menar han är också att faktiskt se om det man kom fram till faktiskt är intressant. Mitt syfte har inte heller varit att få en sann bild men det har också varit intressant att utifrån basfakta resonera över hur mycket bilden av Korpåsberget skiljer sig eller är lik beskrivningen av ett stenbrott.

Redogörelserna blir både lika och olika. Givetvis finns många gemensamma nämnare såsom hur vädrets makter påverkade arbetsplatsen eller att arbetet var tungt. En person menar att kranjobbet var "skitjobb" och en annan menar att hans far ansåg sig stigit i graderna av att köra kran.

Jag anser mig ha kommit fram till att för intervjuernas innehåll och information som kommer fram mellan raderna i högsta grad påverkas av personernas inställning och deras engagemang och glädje eller det motsatta vad gäller ämnet. Detta innebär att samma berättelse givetvis låter helt olika ifall

⁸⁵ De hällde över maten från ICA-förpackningar till Konsumförpackningar.

två personer berättar den. Måhända är det ett naivt att inte förutsätta detta redan innan intervjuerna att så faktiskt är fallet.

Jag tror också att det går att hävda att vad som varit viktigt är barnens intressen och hur deras relation varit till fadern varit för intervjuernas innehåll. Intervjuperson 1 har haft mest kunskap och intresse för att berätta om de intressen som han och fadern delade om roliga vardagsberättelser och fartfyllda minnen från vardagen. Intervjuperson 5 har faders personlighet i centrum och beskriver varma barndomsminnen som inte rör hans yrkesliv. Andra intervjupersoner som person 2 och 3 har i sitt sätt att beskriva sin far tydligt visat på ett stort eget intresse, dessa har betonat arbetet och tekniken. Dessa personer har också vistats mycket i berget vilket rimligen också kan ge andra minnesbilder och egen berättelse av verksamheten och inte bara en berättelse förmedlad genom fadern.

Intervjuernas syfte är inte att förmedla en sanning i hur stenhuggarna i Korpåsberget hade det. Däremot tycker jag intervjuerna är givande för att de förmedlar en bild av hur dessa människor ser på sin faders liv och arbete och/eller beskriver sin egen verksamhet som stenhuggare.

7. Sammanfattning

Mitt arbete bygger på respondentintervjuer och för att förstå och tolka dessa bättre så har jag även valt att ta med viss bakgrundsfakta. Denna text tar kortfattat upp stenindustrin i Sverige för att sedan gå vidare till att mer ingående förklara stenindustrins utveckling från början till slut i hela Bohuslän, dock med fokus på mellersta Bohuslän. Vidare tar arbetet kortfattat upp och beskriver samhället Bovallstrand för att ge läsaren kännedom om platsen. Därefter tar jag upp Bovallstrands stenindustris historia från början till slut. Här vill jag också påpeka att vad gäller ämnet så har det varit svårt att få information om stenindustrin i Bovallstrand då det i stort saknas forskning och inte heller så mycket annan litteratur. Detta gäller även stenindustrins utveckling i stort i Bohuslän där det finns forskning fram till år 1910 men inte därefter. För att få en metodisk utgångspunkt till mina intervjuer har jag valt att ta upp Jan Trost och hans bok, "Kvalitativa intervjuer".

Mitt arbete syftar till att undersöka, "Vilken bild förmedlas av stenhuggarens liv och arbete på Korpåsberget". Under intervjuernas gång har jag haft ett antal ledfrågor för stöttning. Huvudidén med mina intervjuer var att intervjupersonerna skulle få berätta fritt om sin faders och/eller sin eget liv och yrkesroll. Intervjuerna jag genomfört är fem till antalet och de intervjuade är alla barn till stenhuggare och/eller att de själva varit verksamma i stenbrottet, Korpåsberget.

En del av arbetet går igenom dessa intervjuer och där fokus har varit vad personen kan om ämnet och hur personen talar om ämnet. Efter denna genomgång utav alla intervjuer har jag en diskussionsdel där jag åter igen tar upp intervjuresultatet i relation till Trost och till bakgrundsfakta. Givetvis är mitt syfte här att analysera intervjuerna och för att göra detta tydligt har jag utifrån ledfrågorna och utifrån de frågor jag vill diskutera valt att göra nya egna rubriker. Diskussionsdelen avslutas med en kort sammanfattning.

Mitt arbete anser jag visar på att intervjuernas olika innehåll och fokus påverkas av individens inställning och engagemang eller bristande engagemang till ämnet. Att individens relation till fadern

och andra släktingar påverkar intervjuerna. Det slutliga syftet och min förhoppning är att genom mina intervjuer och min diskussion förmedla en bild av hur de olika intervjupersonerna ser på sin faders liv och arbete och/eller deras eget liv och arbete som stenhuggare.

8. Litteratur- och källförteckning

8.1 Litteratur och tryckta källor

Lidén, Sten (red.) (1990). *Bovallstrand: ett kustsamhälles liv i ord och bild*. [Bovallstrand]: [Bovallstrands hembygdsfören.]

Alexandersson, Bruno & Karlsson Sigvard (red.) (2005). *Bovallstrand 2: ett kustsamhälle ord och bild*. [Bovallstrand]: [Bovallstrands hembygdsfören.]

Hörmander, Oskar, 'Bovallstrands stenhuggare vid sekelskiftet.', *Bohuslän.*, 1991 (13), s. 15-24, 1991

Persson, Lennart K., *Arbete, politik, arbetarrörelse: en studie av stenindustrins Bohuslän 1860-1910 = [Work, politics and the labour movement] : [a study of the quarrying industry in Bohuslän 1860-1910]*, Historiska inst., Univ. (distr.), Göteborg, 1984

Bohusläns samhälls- och näringsliv. 2, Stenindustrin, Bohusläns museum, Uddevalla, 1981

Bäckström, Gösta & Korhonen, Jorma, *Västkustkrönika*, Tre böcker, Göteborg, 1987

Trost, Jan, *Kvalitativa intervjuer*, 4., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010

8.2 Internet

<http://www.lir.gu.se/english/research/publications/diss/history-of-ideas/>

Hemsida vid Göteborgs universitet, information om Oskar Hörmander, hämtad 2013:07:15

9. Bilagor

9.1 Ledfrågorna

Berätta om ditt/din fars liv och arbete

När började du/din far arbeta? Vid vilken ålder?

Motivet till yrkesvalet?

Beskriv arbetets art.

Lön och ekonomi?

Privatliv?

Barndom/ungdom?

Familj?

Vardagsvanor som lekar, ungdomsnöjen, matvanor, hem och bostad, relationer till omgivningen.

Anekdoter från arbetslivet?